

BIOCHEMIE

- věda o životě na molekulární úrovni

Trendlink. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://www.trendlink.com/aktien/Biochemie>

Biofizikální ústav AV ČR. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://www.ibp.cz/cs/o-instituci/zakladni-informace/>

Biofizikální ústav, Akademie věd
České republiky, v.v.i.
Královopolská 135
612 65 Brno

Mgr. Marie Brázdová, Ph.D.

brazdovam@vfu.cz, brazdovam@yahoo.com, maruska@ibp.cz

Sylabus z biochemie:

1. Biochemie: úvod

Základy biochemie, živé systémy, prokaryotická/eukaryotická buňka, živočišná/rostlinná buňka, organely, chemické reakce, slabé interakce, voda médiem života, pH, pKa, pufovací systémy, osmotický tlak, anorganické látky v organismu

2. Struktura a funkce proteinů

Aminokyseliny, peptidy, struktura a funkce proteinů, hemoglobin a myoglobin

3. Enzymy

Vlastnosti enzymů, klasifikace enzymů, kofaktory, katalýza, kinetika enzymových reakcí, enzymy v terapii

4. Kofaktory

5. Biologické membrány a membránový transport

Membrány - složení, vlastnosti, druhy membránového transportu

6. Bioenergetika a metabolismus sacharidů

Obecná charakteristika, mono, di, polysacharidy, glykosaminoglykany, proteoglykany, lektiny, metabolismus, makroergní sloučeniny, transport glukózy, metabolismus glukózy – glykolýza, přeměny pyruvátu, glukoneogeneze, glykogen – syntéza a odbourávání, glykogenózy, pentosofosfátová dráha, metabolismus fruktosy, galaktosy, kyselina askorbová

7-8. Metabolismus aminokyselin

Degradace proteinů, zdroje bílkovin, katabolismus aminokyselin, syntéza neesenciálních aminokyselin, přeměny uhlíkatého skeletu aminokyselin

9. Lipidy a metabolismus lipidů

Typy lipidů a metabolismus obecně, transport lipidů, mastných kyselin, metabolismus mastných kyselin (β -oxidace a syntéza), ketolátky, syntéza triacylglycerolů, fosfolipidů, sfingolipidy, peroxidace lipidů

10. Metabolismus cholesterolu a ikosanoidy

Syntéza, transport a vylučování cholesterolu, dělení steroidů, ikosanoidy (charakteristika a syntéza)

Aerobní metabolismus

11. Citrátový cyklus: acetyl – CoA, dekarboxylace pyruvátu, reakce citrátového cyklu, regulace citrát. cyklu, anaplerotické reakce

12. Dýchací řetězec, reaktivní formy kyslíku: transformace energie, aerobní fosforylace, NADH + H⁺, FADH₂, přenašečové mechanismy (člunky), kofaktory dýchacího řetězce, enzymové komplexy dýchacího řetězce, syntéza ATP, reaktivní formy kyslíku, antioxidanty

13. Nukleové kyseliny

Základní charakteristika, struktura, rozdíly – DNA/RNA, biosyntéza a odbourávání purinových a pyrimidinových nukleotidů, poruchy metabolismu purinů, replikace, transkripce, translace, genetický kód, mutace, glykosylace proteinů, regulace genové exprese

14. Biochemie extracelulární a intracelulární komunikace

Regulace metabolismu, nervová buňka, meziorgánové vztahy, biotransformace

---

Literatura:

1. Murray Robert K., Bender David A., Weil Anthony P. a kolektiv Harperova ilustrovaná biochemie, 2012, 978-80-7262-907-7
2. Ledvina M.: Biochemie pro studující medicíny I. a II. díl, UK Praha 2009
3. MURRAY,R.K.; GRANNER,D.K.;MAYES,P.A.;RODWELL,V.W. *Harperova biochemie*. Nakladatelství a vydavatelství H & H, 2002. ISBN-10: 80-7319-013-3
4. Novák J: Biochemie I- skriptum 2009 (.pdf)
5. Tomandl 2012 MU Biochemie I semináře,
6. Voet, Voetová: Biochemie,2002,Victoria publishing (.pdf)
7. McKee T., McKee J.R.: Biochemistry, 1996
8. Murray R.K.: Harpers illustrated biochemistry 2003 (.pdf)
9. Lehninger: Biochemie 4e, 2005 (.pdf)

Požadavky ke zkoušce z biochemie

Účast na přednáškách 60% (náhrada-semestrální práce)

4x Test na přednáškách -povinný (AK, glykolýza, CC, RŘ)

Vypracované vybrané otázky ze **Seminářů z biochemie (dle skupin ve cvičení, každá skupina 2 okruhy)**

Zkouška se skládá z části písemné a části ústní

Test: min 60% (E), ...90-95% (A)

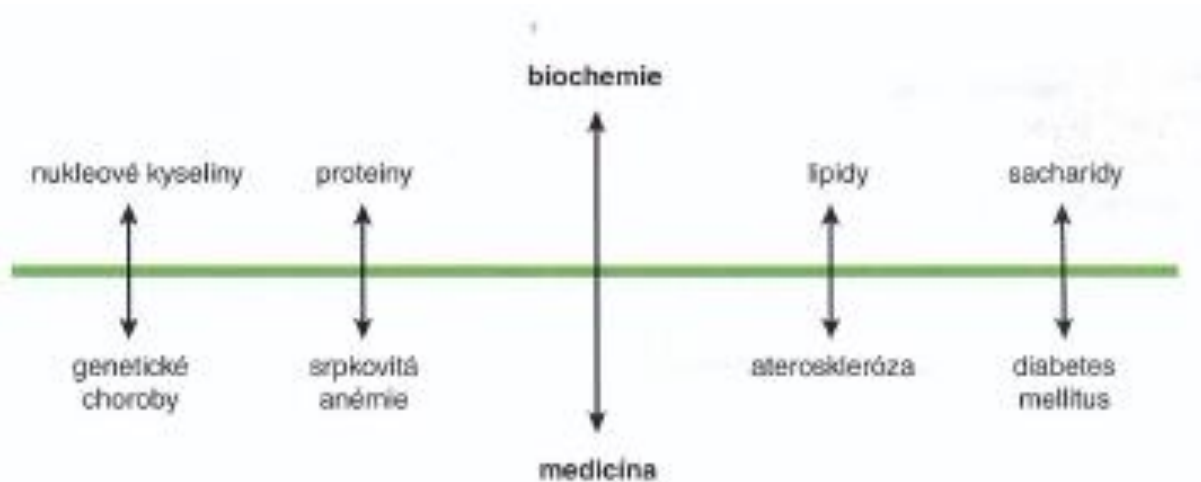
Ke zkoušce se mohou přihlásit pouze ti studenti, kterým byl udělen **zápočet** z praktického cvičení.

Praktická cvičení: účast 100%, test před úlohou, protokoly-tištěné, zápočtový test 80%

Biochemie

- Biochemie – studium molekulárního základu života
- - věda mezi chemií a biologií
- - studium struktury, interakcí proteinů, NK a dalších biomolekul vzhledem k jejich funkci v biologických systémech
- - patří mezi nejdynamičtější vědní disciplíny - MB
- - snaha o zlepšení lékařských a diagnostických nástrojů, činidel a nových cest jak kontrolovat nemoci,
- - větší porozumění chemických faktorů, které kontrolují zdraví

Biochemie a lékařství

OBR. 1-1. Příklady obousměrného spojení biochemie a medicíny. Znalost biochemických molekul, umístěných v horní části diagramu, přispěla k našemu porozumění chorobám uvedeným ve spodní polovině – a naopak analýza těchto chorob objasnila mnohé biochemické problémy. Uvědomte si, že srpkovitá anémie je genetická choroba a že genetika má svůj podíl také na vzniku aterosklerózy i diabetu.

Příklady obousměrného spojení biochemie a medicíny, znalost biochemických pochodů přispěla k porozumění chorob a a naopak, analýza chorob objasnila mnohé biochemické problémy.

Biochem Blog and Info: Biochemistry and Medicine. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://biochem4u.blogspot.cz/2012/04/biochemistry-medicine.html>

TAB. 1-2. Hlavní příčiny onemocnění¹

1. <i>Fyzikální příčiny:</i> mechanické trauma, extrémní teplota, náhlá změna atmosférického tlaku, radiace, elektrický šok.
2. <i>Chemické látky, včetně drog:</i> určité toxické sloučeniny, léčiva atd.
3. <i>Biologické příčiny:</i> viry, bakterie, houby, vyšší formy parazitů.
4. <i>Nedostatek kyslíku:</i> ztráta krevního zásobení, vyčerpání kapacity krve pro přenos kyslíku, otrava oxidačních enzymů.
5. <i>Genetické vady:</i> vrozené, molekulární.
6. <i>Imunologické reakce:</i> anafylaxe, autoimunitní onemocnění.
7. <i>Výživová nevyváženost:</i> nedostatek, nadbytek.
8. <i>Endokrinní nevyváženost:</i> hormonální nedostatek, nadbytek.

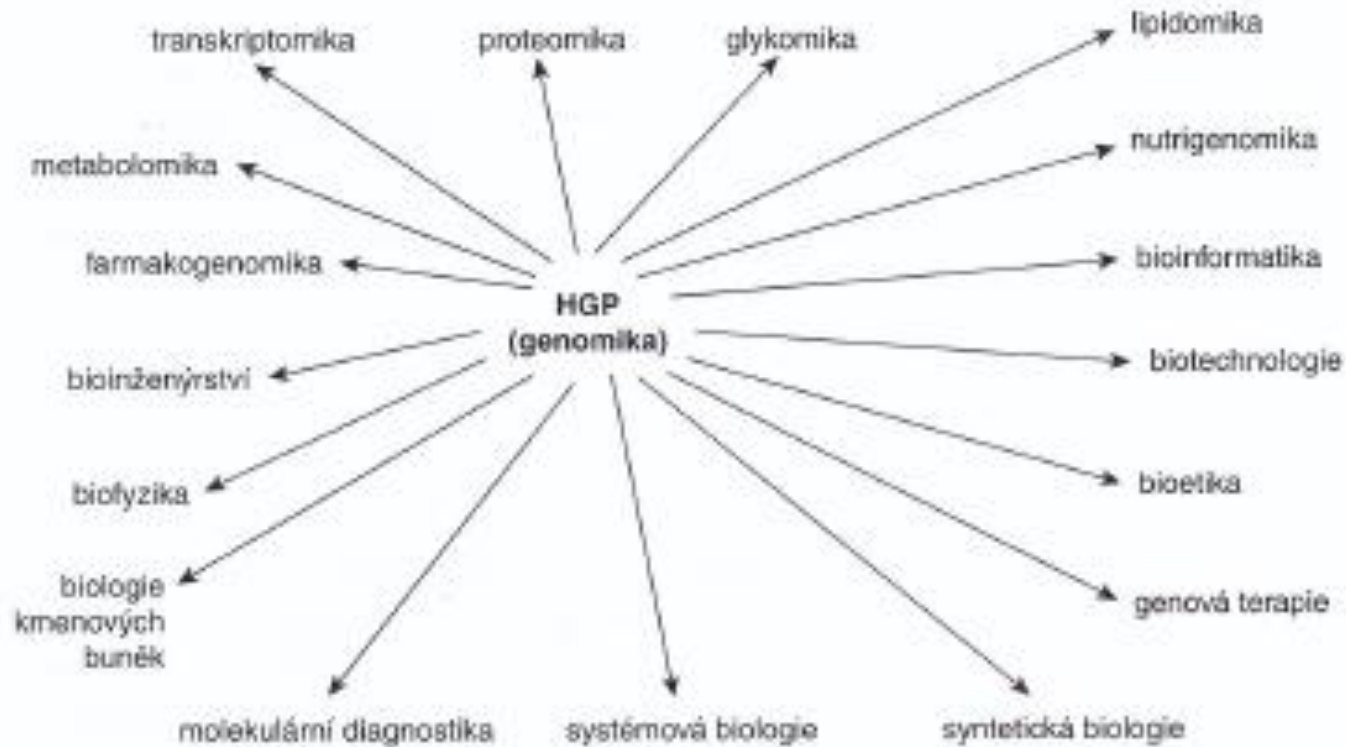
¹ **Poznámka:** Všechny z uvedených příčin ovlivňují různé biochemické mechanismy v buňce nebo těle. (Upraveno se svolením od Robbins SL, Cotram RS, Kumar V: *The Pathologic Basis of Disease*, 3rd ed. Saunders, 1984. Copyright © Elsevier Inc. se souhlasem Elsevieru.)

TAB. 1-3. Příklady využití biochemického výzkumu a laboratorních testů ve vztahu k onemocnění

Využití	Příklad
1. Objasnění základních příčin a mechanismu onemocnění.	Důkaz genetického původu cystické fibrózy.
2. Předpoklad racionální léčby onemocnění založené na bodě 1.	Dieta s nízkým obsahem fenylalaninu pro léčbu fenylketonurie.
3. Pomoc v diagnostice specifických chorob.	Využití koncentrace troponinu I nebo T v plazmě pro diagnózu infarktu myokardu.
4. Funkce diagnostického testu pro včasnou diagnózu některých chorob.	Využití stanovení thyroxinu v krvi nebo thyreotropního hormonu (TSH) v neonatální diagnostice vrozeného hypothyroidismu.
5. Pomoc při monitorování průběhu (tj. uzdravení, zhoršení, ústup nebo návrat) některých chorob.	Využití aktivity plazmatického enzymu alaninaminotransferasy (ALT) při monitorování průběhu infekční hepatitidy.
6. Pomoc při vyhodnocování odpovědi na léčbu.	Využití stanovení karcinoembryonálního antigenu (CEA) v krvi pacientů léčených na karcinom tlustého střeva.

Význam výzkumu lidského genetického kódu na biochemii, biologii a medicínu

OBR. 1-2. Výzkum lidského genomu (HGP) ovlivnil mnoho disciplín a výzkumných oborů

BIOCHEMIE

věda zkoumající biologické děje chemickými prostředky
(pojem zavedl F. Hoppe-Seyler 1903)

Biochemie

- statická (látkové složení organismů, vlastnosti biomolekul, vztah struktury a funkce)
  - dynamická (metabolismus, bioenergetika)
  - funkční (fysiologické projevy na molekulové úrovni)
  - nadmolekulových struktur (= organizační)

Specialisované obory biochemie:

Molekulová genetika (molekulová biologie, molekulová fyziologie – interpretace genetiky a studium 3D struktury nukleových kyselin)

Bioorganická chemie (výklad reakčních mechanismů biochemických reakcí)

Biofyzikální chemie (spojení 3 přírodních věd)

Xenobiochemie (farmakobiochemie – osud cizích látek v organismu)

Biotechnologie (využití mikroorganismů např. v průmyslu)

Klinická biochemie (stanovení analytu v krvi, moči)

Tab. 1.1. Přehled některých mezníků vývoje biochemie

1770	Objev kyslíku, jeho spotřebovávání živočichy a produkce rostlinami (Priestley)
1770	Izolace glycerolu, kyseliny citronové, mléčné, močoviny 1770-1790 (Scheele, Rouelle)
1783	Důkaz, že trávení je chemický proces (Spalanzani)
→ 1806	Izolace první aminokyseliny (asparagin) (Vauquelin)
1833	Izolace prvního enzymu (amylasa) (Payen)
1864	První krystalizace proteinu (hemoglobin) (Hoppe-Seyler)
1869	Objev DNA (Miescher)
1893	Důkaz, že enzymy jsou katalyzátory (Ostwald)
1897	Důkaz chemické povahy kvašení (Büchner)
→ 1902	Důkaz polypeptidové povahy proteinů (Fischer)
1905	Izolace prvního koenzymu (NAD) (Harden a Young)
1905	Návrh metabolického schématu (β -oxidace) (Knoop)
1925	Poznání polynukleotidové povahy DNA (Levene)
1933	Postulován močovinový cyklus (Krebs, Henseleit)
1937	Krebsův cyklus
→ 1951	Návrh struktury α -helixu (Pauling a Corey)
1953	První sekvence proteinu (insulin) (Sanger)
1953	Návrh struktury dvojšroubovice DNA (Watson a Crick)
1957	První prostorová struktura proteinu (myoglobin) (Kendrew)
1969	První syntéza enzymu (RNAsa) (Merrifield, Denckenwater)
1970	Syntéza genu (Khorana)
1971	Model struktury biol. membrán (Singer a Nicholson)
1975	Příprava monoklonálních protilátek (Köhler)
1985	Objev enzymové aktivity RNA (Cech)

Biologické principy

1) Teorie evoluce (J.R. Darwin, 1859)

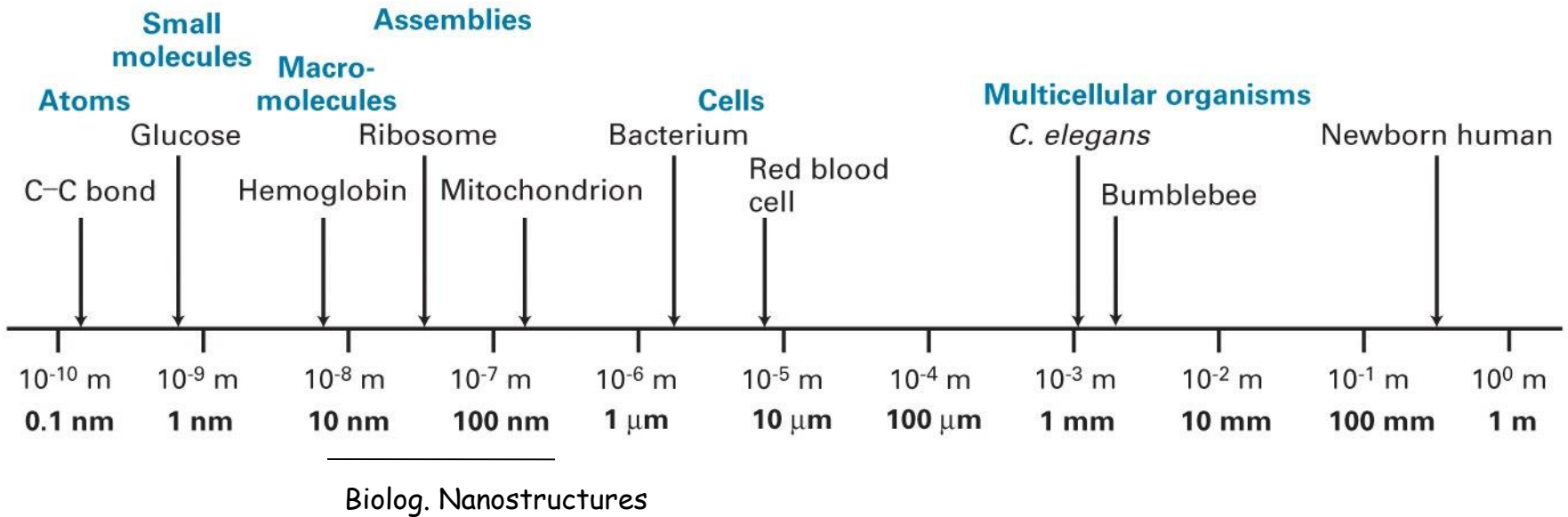
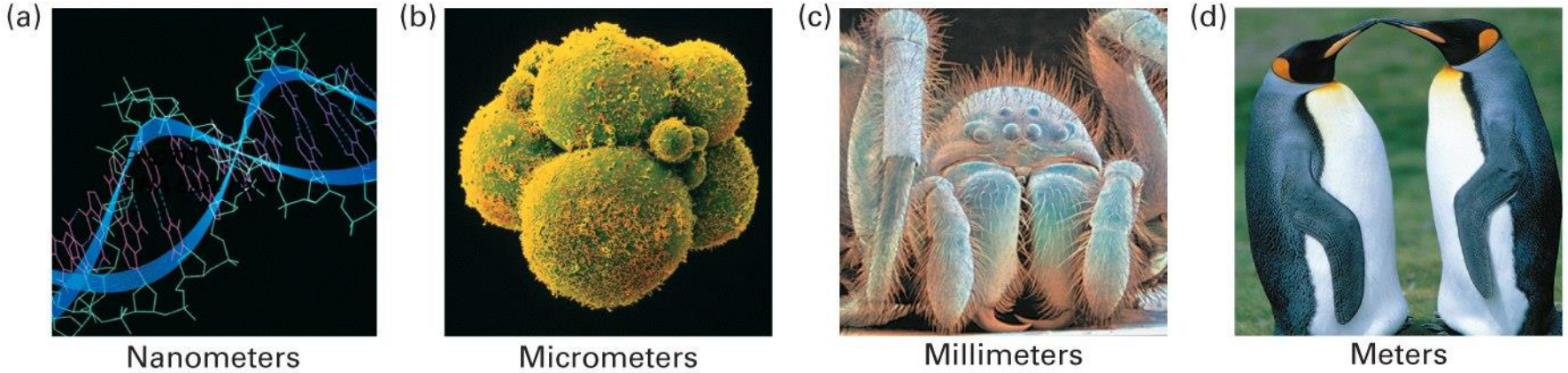
vývoj z prvotních organismů založený na přirozeném výběru

2) Buněčná teorie (M.J. Schleiden, T. Swann, 1847)

organismy jsou z buněk, které vznikají dělením již existujících, činnost organismu je výsledkem interakcí mezi jeho buňkami

3) Chromosomová teorie dědičnosti (G. Mendel, T.H. Morgan, 1865-1911)

dědičnost organismů je podmíněna funkcí chromosomů

Biochemické principy

1. **Buněčný princip:** buňky vysoce organizované strukturní jednotky všech živých organismů
2. **Chemický princip:** živé procesy- tisíce chemických reakcí, regulací a integrací, - zachování života, reakční dráhy (glykolýza)- jsou vlastní všem organismům
3. **Fyzikální princip:** všechny organizmy používají stejný typ molekul (sacharidy, lipidy, proteiny, NK)
4. **Genetický princip:** instrukce pro život, růst, vývoj, reprodukce – NK

Živé systémy, jejich složení a organizace

- 1) aktivní vztah k okolnímu prostředí:
výměna hmoty mezi prostředím a organismem, přeměna energie
- 2) schopnosti: komunikace s životním prostředím
adaptace na vnější prostředí
- 3) stálost vnitřního prostředí (homeostasa)
organismy si udržují své vlastnosti (pH, koncentrace složek, ...)
ve velmi úzkém rozmezí bez ohledu na podmínky okolního prostředí
- 4) časově omezená existence
vznik, život, zánik rozdělením nebo smrtí
- 5) množivost (schopnost samoreprodukce generace za generací)
individuální vývoj = ontogenese
vývoj druhu = fylogenese

Živé systémy a jejich organizace

BUNĚČNÁ TEORIE

(Robert Hook (1667), 1. mikroskop → "buňka")

Definice života:

1. Buňky tvoří veškerou živou hmotu (*x viry: jsou živé?*).
2. Veškeré buňky pocházejí z jiných buněk.
3. Informace se předávají z generace na generaci.
4. V buňkách látky podléhají chemickým přeměnám.
5. Buňky reagují na vnější podněty.

Živé systémy, jejich složení a organizace

Neživé objekty: Živé objekty: vše naopak; látkové složení

- relativně jednoduché
- malý počet druhů
- žádná nebo nízká organizace (většinou náhodně směsí)

viry

prokaryota

(pro=před, karyon=jádro)

eukaryota

(eu=pravý, karyon=jádro)

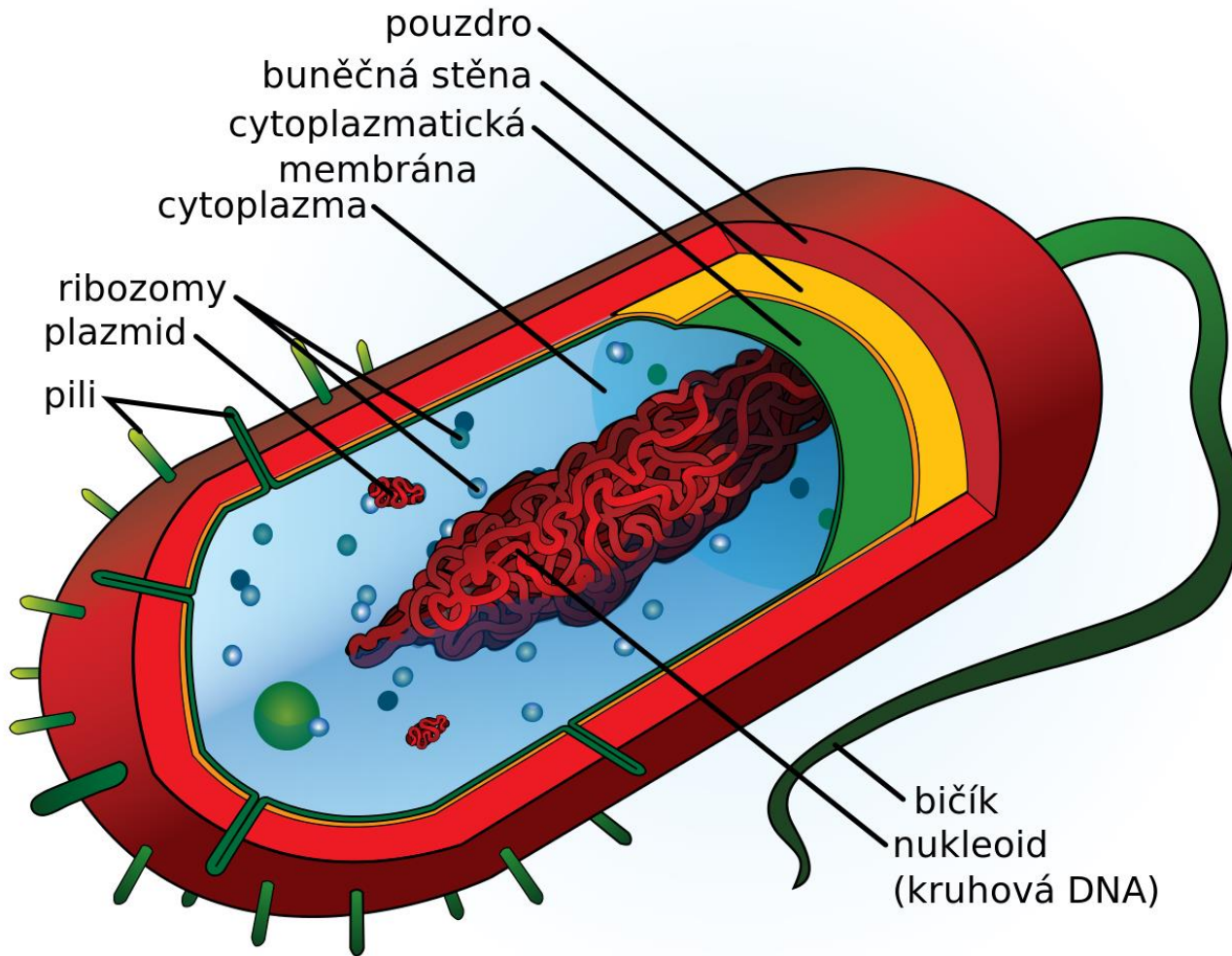
Prokaryotní buňky

malé primitivní buňky jednobuněčných organismů říše *Monera*
(bakterie, sinice)

velikost: 0,5-3 μm (velikost mitochondrií buněk vyšších org.)

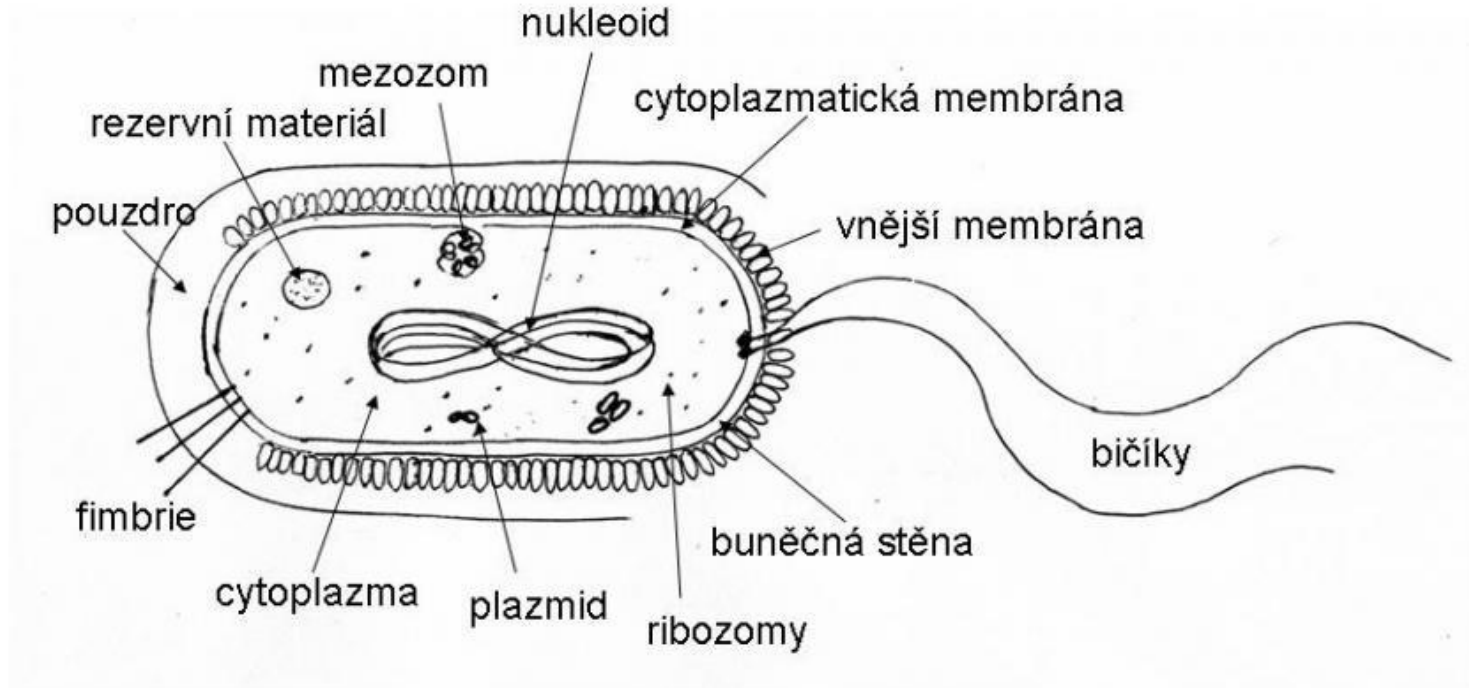
membrány: pouze **1**- buněčná, ani jaderná ani jiné části nejsou
ohraňované nebo členěné membránami

první živé systémy, všudypřítomné, rychlý růst, genetická flexibilita,
experimentální materiál, rozsáhlé průmyslové uplatnění

Wikipedie: Prokaryota. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Prokaryota>

Prokaryotní buňka - bakterie

Fytopatologie cvičení - Bakterie (Prokaryota). [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: http://web2.mendelu.cz/af_291_projekty2/vseo/stranka.php?kod=130

Buňky eukaryotní

jednobuněčné organismy a součást všech mnohobuněčných

velikost: 10 x větší než prokaryota

10-20 μm , ale až 150 μm

mnoho membránových systémů členících buňku na
oddělené prostory – kompartmenty

v jediném eukaryotním organismu mnoho různých typů buněk,
které se liší svou stavbou (morfologií) –
př. lidský organismus má 200 různých typů buněk

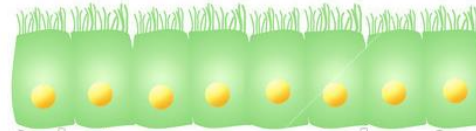
Rozdíly mezi prokaryotní a eukaryotní buňkou

Charakteristika	Prokaryotní buňka	Eukaryotní buňka
Organismy	bakterie, cyanobakterie	houby, rostliny, živočichové
Velikost buňky	1 – 10 μm	10 – 20 μm
Oddělené jádro	Ne	Ano
Membránové organely	Ne	Ano
Chromosomy	kružnicová DNA	lineární DNA
Velikost ribozomů	70S	80S
Cytoskelet	Ne	Ano
Buněčné dělení	příčné/podélné	mitóza
DNA	obnažená	spojená s proteiny
Průběh syntézy proteinů	v cytoplazmě	v cytoplazmě a ER
Respirační enzymy	na cytoplazmatické membráně	na vnitřní mitochondriální membráně

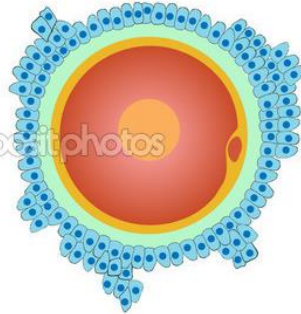
Morfologie lidských buněk

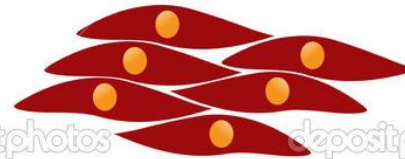
Red blood cell

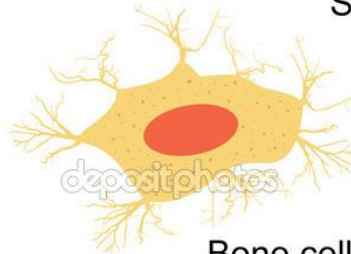
Columnar epithelial cells

Ovum cell

Smooth muscle cells

Bone cell

Nerve cell

Sperm cell

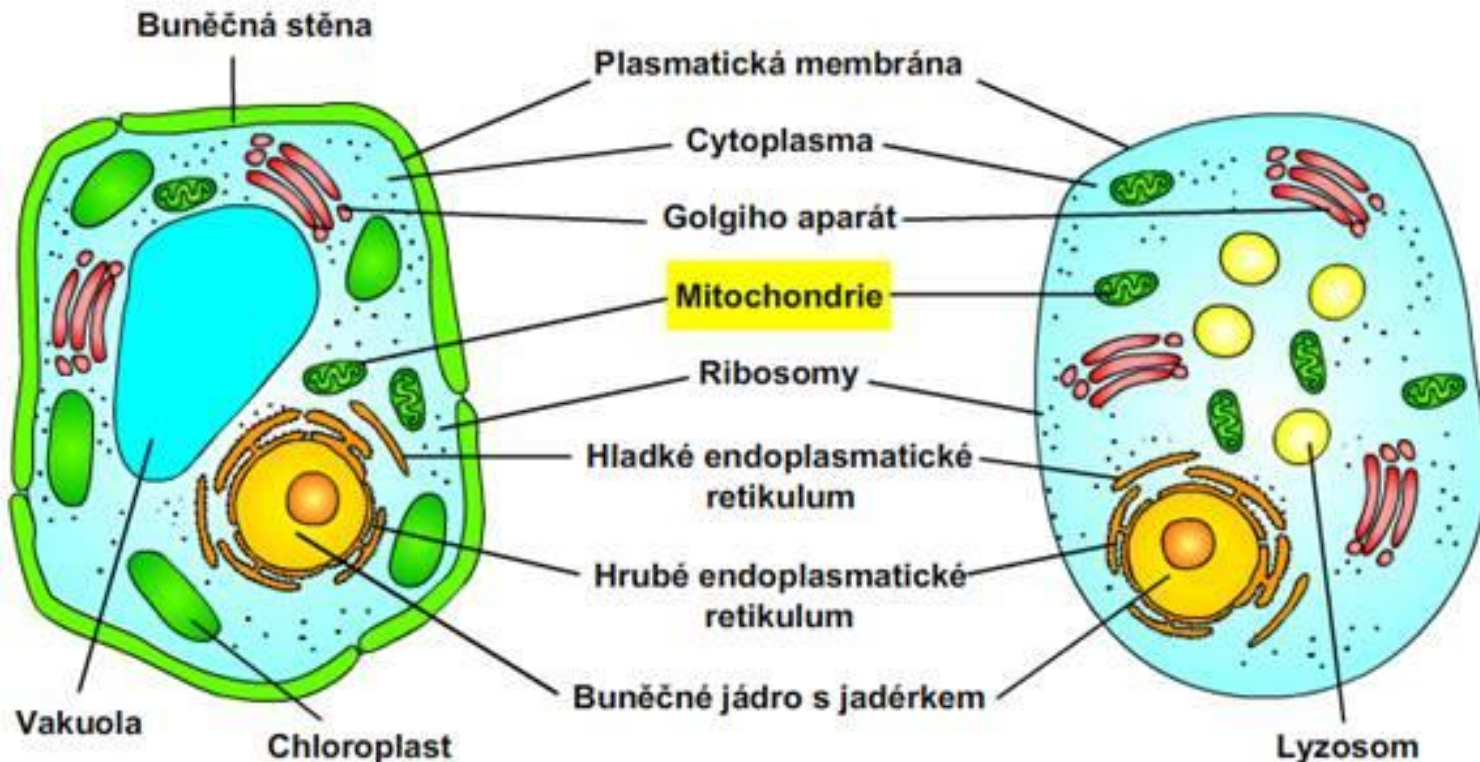
Lokalizace metabolických procesů na úrovni organismu

Proces	Kde probíhá
syntéza glykogenu	hepatocyty, svalové buňky
oxygenace hemoglobinu	plicní buňky
syntéza adrenalinu	buňky dřene nadledvin
syntéza močoviny	hepatocyty
ukládání lipidů	adipocyty
syntéza aktinu a myosinu	svalové buňky
syntéza inzulínu	β -buňky Langerhansových ostrůvků
konjugace toxických látek	hepatocyty

Rozdíly mezi živočišnou a rostlinou buňkou

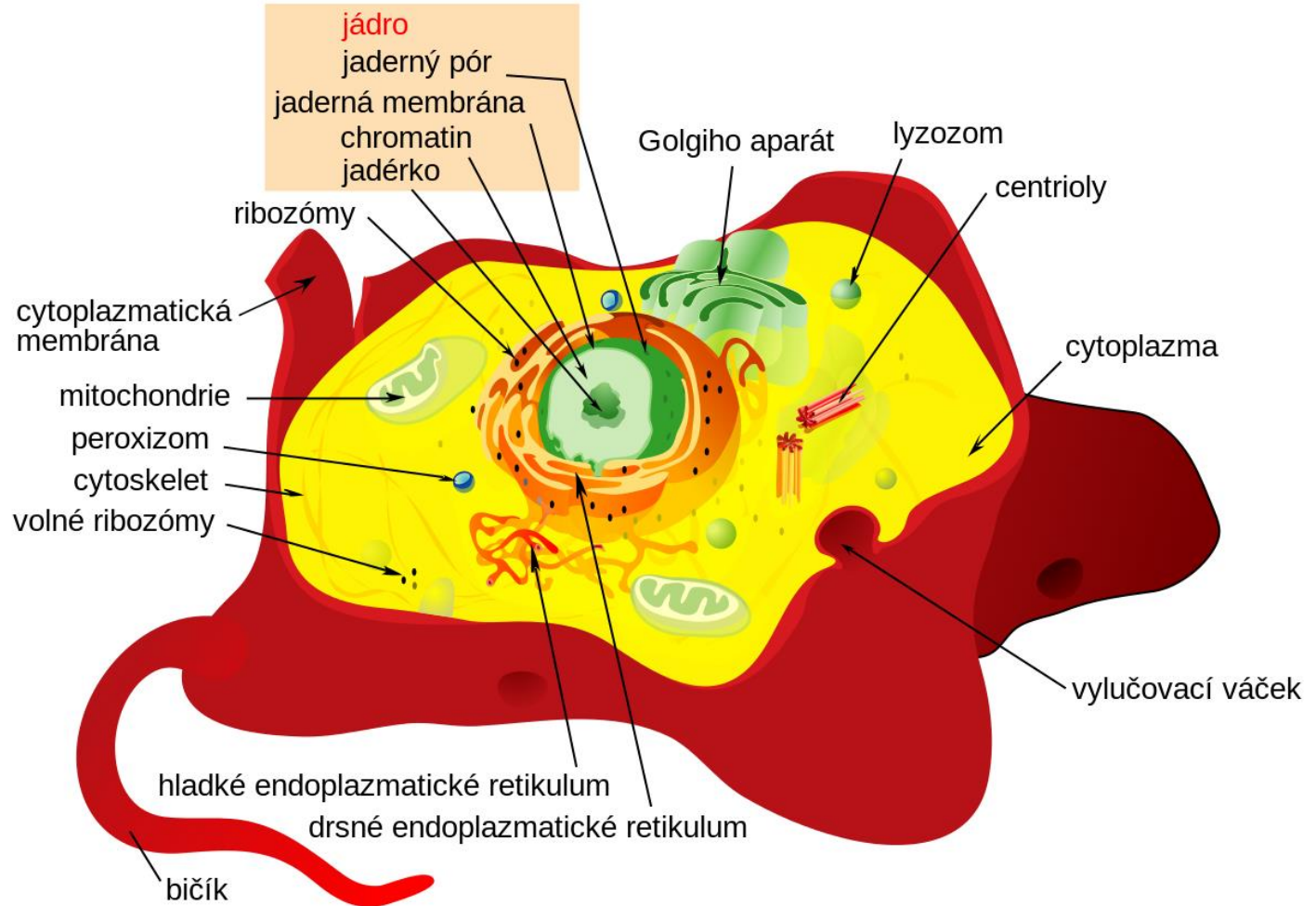
Rostlinná buňka

Živočišná buňka

Biochemie - vzdělávací portál, Dýchací řetězec. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://www.studiumbiochemie.cz/dr.html>

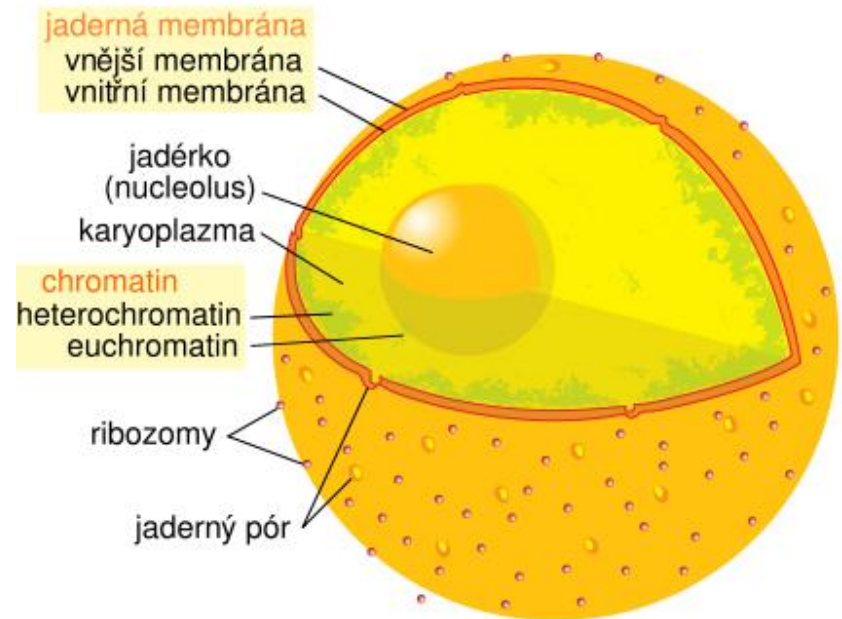
Živočišná buňka

Wikipedie: Buňka. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Bu%C5%88ka>

Jádro

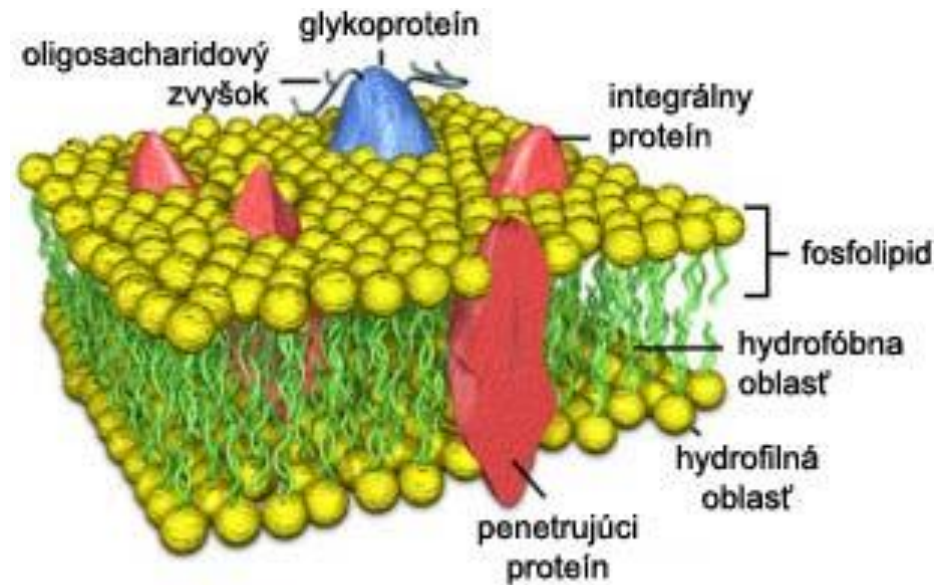
- V jádře je uchovávána genetická informace buňky. V případě eukaryotní buňky se jedná o vláknité molekuly DNA asociované s histony do podoby chromozomů.
- V jádře probíhá **replikace DNA**, **syntéza RNA** a její **následné úpravy**. Tyto úpravy v sobě zahrnují:
  - **sestřih (splicing)** RNA
  - vytvoření „čapky“, tzv. **capping**, na 5' konci
  - **polyadenylace** na 3' konci
- Vytvořená a upravená RNA je následně transportována ven z jádra skrze jaderné póry.
- Syntéza proteinů?

Wikipedie: Buněčné jádro. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Bun%C4%9B%C4%8Dn%C3%A9_j%C3%A1dro

Buněčné membrány

- strukturu tvořenou dvojvrstvou různých **fosfolipidů**, do které jsou zanořeny **proteiny a cholesterol**. Jednotlivé složky jsou mezi sebou spojeny pomocí hydrofobních a elektrostatických interakcí.
- Na povrchu buňky se může nacházet výraznější vrstvička **glykoproteinů – sacharidy**, které jsou na ně navázány slouží jako „**antény**“ pro signální molekuly (vrstvu sacharidů na povrchu buňky označujeme jako **glykokalyx**).

Obr. Štruktúra plazmatickej membrány

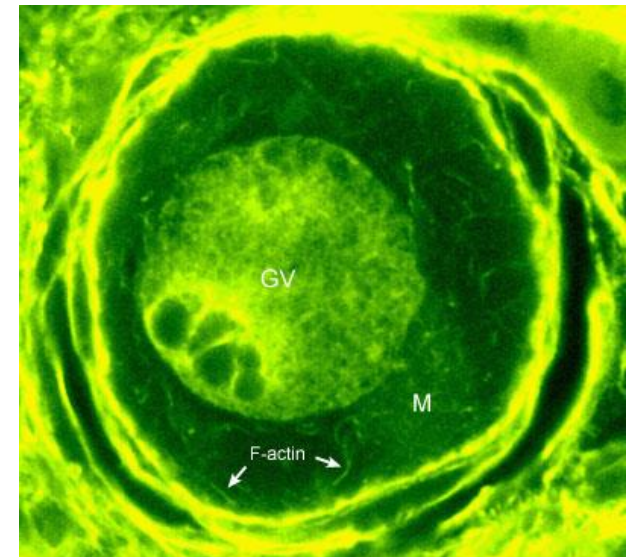
Ve škole. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://mi-ky.blog.cz/en>

Cytoplasmatická membrána: **transport iontů a malých molekul, receptory hormonů....**

Cytoplasma

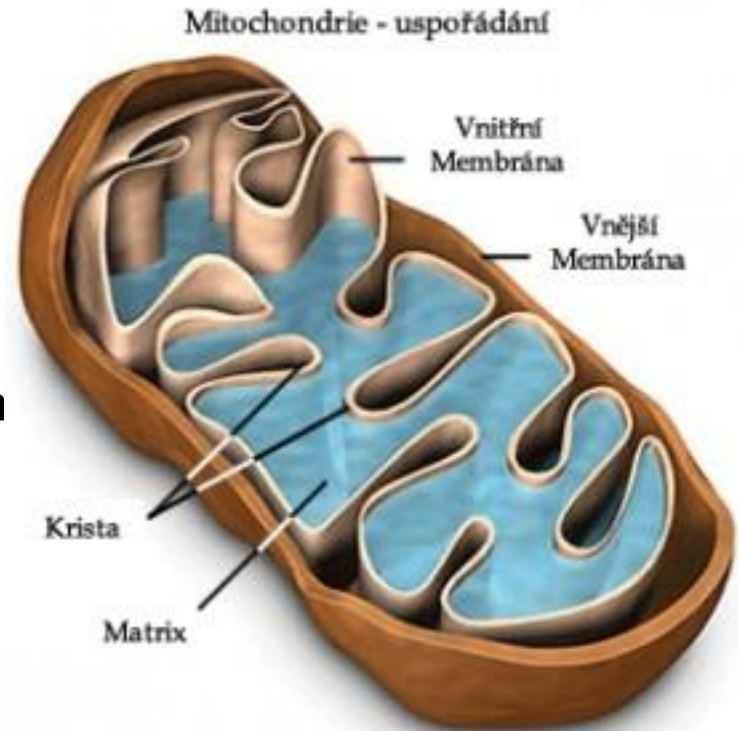
- Cytoplasma tvoří jednotné prostředí, ve kterém se nacházejí ostatní buněčné organely, nachází se mezi nimi a buněčnou stěnou.
- Jejím hlavním komponentem je voda, ve které se nachází řada dalších látek (od jednoduchých anorganických látek, až po složité enzymové komplexy).
- Důležitou roli pro metabolismus buňky má i **rozmístění iontů**. V cytoplazmě jsou hlavními **kationty K^+ , Mg^{2+} a Na^+** , anionty pak **fosfáty, sulfáty, anionty bílkovin (proteináty) a hydrogenkarbonáty**.
- **syntéza proteinů, metabolismus glukosy (glykolýza), transaminace, syntéza MK, syntéza močoviny (část), syntéza pyrimidinů (část), syntéza purinů, metabolismus glykogenu,**
- **Tvorba ATP,**

Print cytoplasm flashcards. [online]. [cit. 2014-08-18].
Dostupné z: http://www.easynotecards.com/print_list/853

Mitochondrie

- Mitochondrie jsou **semiautonomní organely**, které obsahují vlastní DNA, vlastní proteosyntetický aparát a jsou obaleny dvojitou membránou.
- **Vnější membrána** je relativně hodně propustná,
- vnitřní membrána je téměř nepropustná a obsahuje proto řadu bílkovinných transportérů, které přenos potřebných látek umožňují. Kromě transportérů jsou na **vnitřní mitochondriální membráně** umístěny i **enzymy dýchacího řetězce** a enzym **ATP-synthasa**, na které probíhá tvorba ATP aerobní fosforylací.
- Hmota, vyplňující obsah mitochondrie se nazývá mitochondriální **matrix**. Probíhá v ní řada důležitých dějů, jako je **Krebsův cyklus**, **syntéza močoviny-část**, **syntéza hemu**, **syntéza ketolátek**, **β-oxidace mastných kyselin**, **respirační řetězec**, **část glukoneogeneze**, **část syntézy pyrimidinů...**

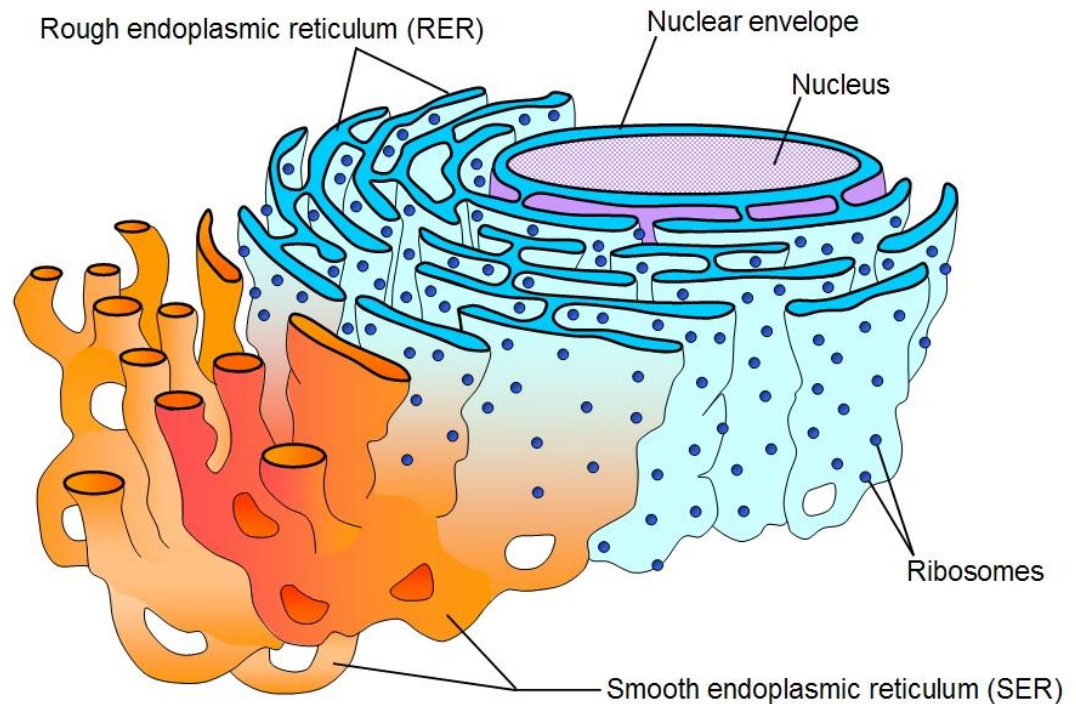
Vítejte...!: Mitochondrie. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://www.fanyalotynett.estranky.cz/clanky/referaty-pro-kazdou-prilezitost/mitochondrie.html>

- syntéza RNA, DNA, proteinů

Endoplasmatické retikulum

- Endoplazmatické retikulum je tvořeno soustavou cisteren a váčků. Rozlišujeme ER **hladké** (tvořené především váčky, na povrchu nemá vázány ribozomy) a **drsne/HRUBÉ** (tvořeno především cisternami, na povrchu se nacházejí ribozomy, **SYNTÉZA PROTEINŮ**). Ve svalových buňkách se ER nazývá **sarkoplazmatické retikulum** a obsahuje ve svých váčcích velké množství **vápenatých iontů**

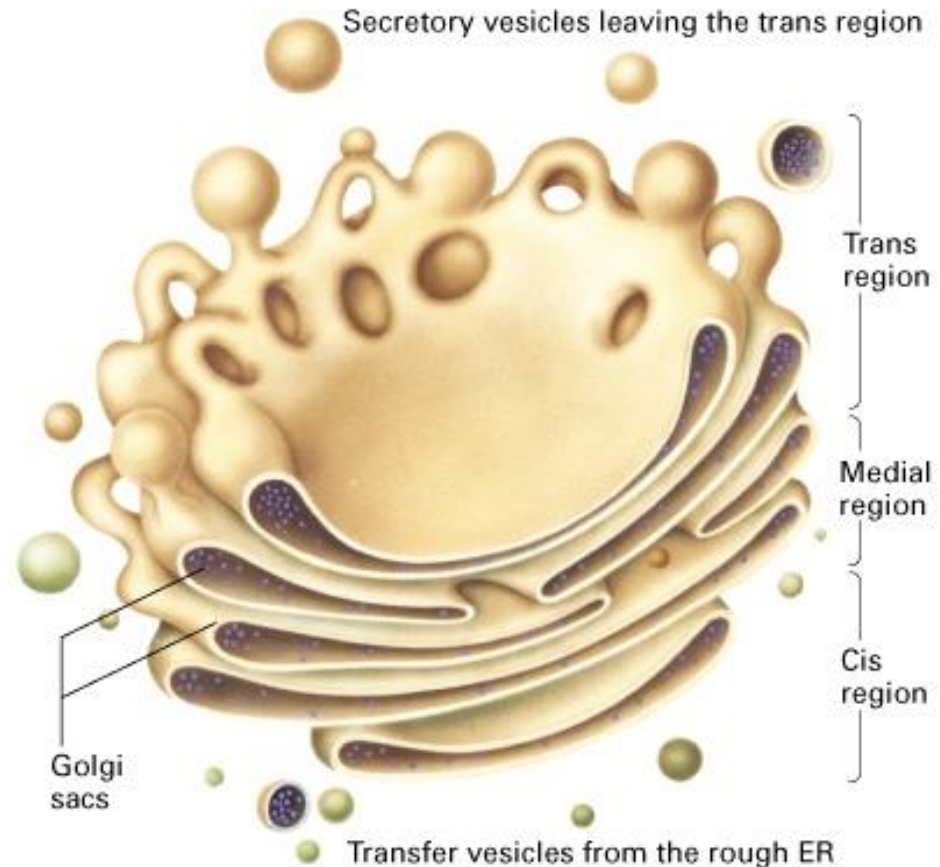
Na **ER-hladkém** probíhá **desaturace mastných kyselin**, či **hydroxylace** různých jiných látek (např. **xenobiotik**). Obou typů reakcí se účastní cytochrom **P-450 (CYP)**, **syntéza steroidů**, **cholesterolu**

Golgiho aparát

- Golgiho aparát je tvořen cisternami a transportními váčky. Jedná se o polarizovanou organelu – můžeme rozlišit její *trans*-stranu (na které jsou přijímány látky – především proteiny – pro úpravu a rozřídění) a *cis*-stranu, na které jsou tyto látky vydávány dále.
- **Export proteinů, modifikace a třídění proteinů**

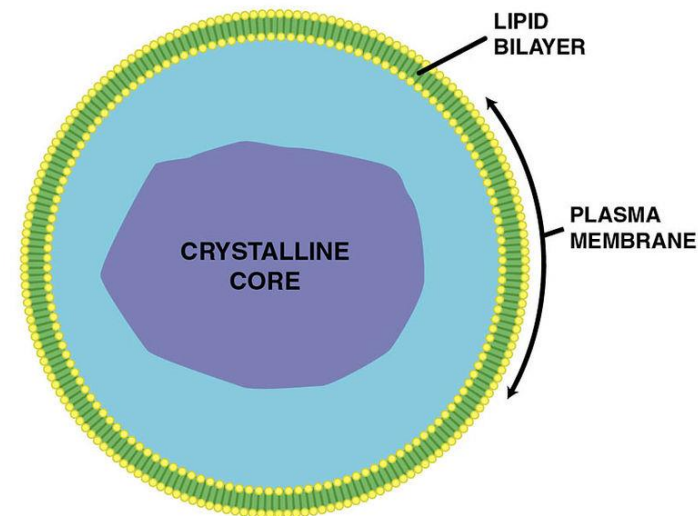

Botanika. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://www.botanika-puchnerova.estranky.cz/fotoalbum/rostlinna-bunka/golgiho-aparat.jpg.-.html>

Peroxisomy

- Peroxisomy jsou váčky obalené membránou, které jsou určeny **především k likvidaci peroxidu vodíku**.
- Peroxidace polynenasycených MK in vivo pro tvorbu peroxylového radikálu $R\text{-OOH} \rightarrow R\text{-OO}\cdot$.
- **Enzymy kataláza a peroxidáza-rozkládají** nežádoucí peroxidy a vol. radikály
- Obsahují enzym **katalasu**, který je zodpovědný za dva druhy reakcí:
  - a) **odbourání peroxidu vodíku**
 $2 \text{H}_2\text{O}_2 \rightarrow 2 \text{H}_2\text{O} + \text{O}_2$
  - b) **využití peroxidu vodíku k oxidaci substrátu**
 $\text{RH}_2 + \text{H}_2\text{O}_2 \rightarrow \text{R} + 2 \text{H}_2\text{O}$
- Reakce typu b) je například využívána k **odbourávání ethanolu** v případě, že se jej v organismu nachází moc a enzym **alkoholdehydrogenasa** už nestíhá pracovat:
  - $\text{H}_2\text{O}_2 + \text{ethanol} \rightarrow 2 \text{H}_2\text{O} + \text{acetaldehyd}$

Deficience peroxizómů:
Adrenoleukodystrofie
Zellwegerův syndromu
Primární hyperoxalúrie

WikiSkripta: Peroxizom. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://www.wikiskripta.eu/index.php/Soubor:Peroxisome.jpg>

Lysozomy

- Lysozomy jsou organely **buněčného trávení**. Ve své membráně obsahují **vodíkovou pumpu**, která se podílí na udržování kyselého pH v jejich nitru.
- Rozlišujeme **primární a sekundární lysozomy**. Primární jsou takové, které se ještě neúčastnily procesu trávení, neobsahují tedy žádné zbytky organel, proteinů apod. a jejich enzymy ještě nebyly použity. Sekundární lysozomy jsou ty, které se již trávení účastnily.
- Většina enzymů, které se v lysozomech nachází, patří do skupiny **hydroláz** a jejich úkolem je štěpit různé vazby na různých molekulách.
- Tabulka 4 - Některé lysozomální enzymy a vazby, které štěpí

Enzym	Typ vazby
α -glukosidasa	štěpí α -glykosidovou vazbu mezi glukosami
β -galaktosidasa	štěpí β -glykosidovou vazbu mezi galaktosami
hyaluronidasa	štěpí vazbu mezi molekulami hyaluronové kyseliny
arylsulfatasa	štěpí sulfoesterovou vazbu
lysozym	štěpí glykosidovou vazbu
kathepsin	štěpí peptidovou vazbu (jedná se o proteázu)
kolagenasa	štěpí trojitou šroubovici řetězců kolagenu
elastasa	štěpí peptidovou vazbu (jedná se o proteázu)
ribonukleasa	štěpí diesterovou vazbu mezi ribonukleotidy
lipasa	štěpí esterovou vazbu mezi glycerolem a mastnou kyselinou
fosfatasa	štěpí esterovou vazbu (odštěpuje fosfát)
ceramidasa	štěpí esterovou vazbu mezi ceramidem a mastnou kyselinou

Klinický význam:
-při **dně** krystalky urátové mech.poškozují lysozomy, uvolněné enzymy-zápal
-lysozomní proteázy-katepsíny-**nád.metastázy**-degradují baz.matrix
-**silikóza**-uvolnění lyz.membrány
-I-bun-choroba-lysozomy nedostatek enzymů

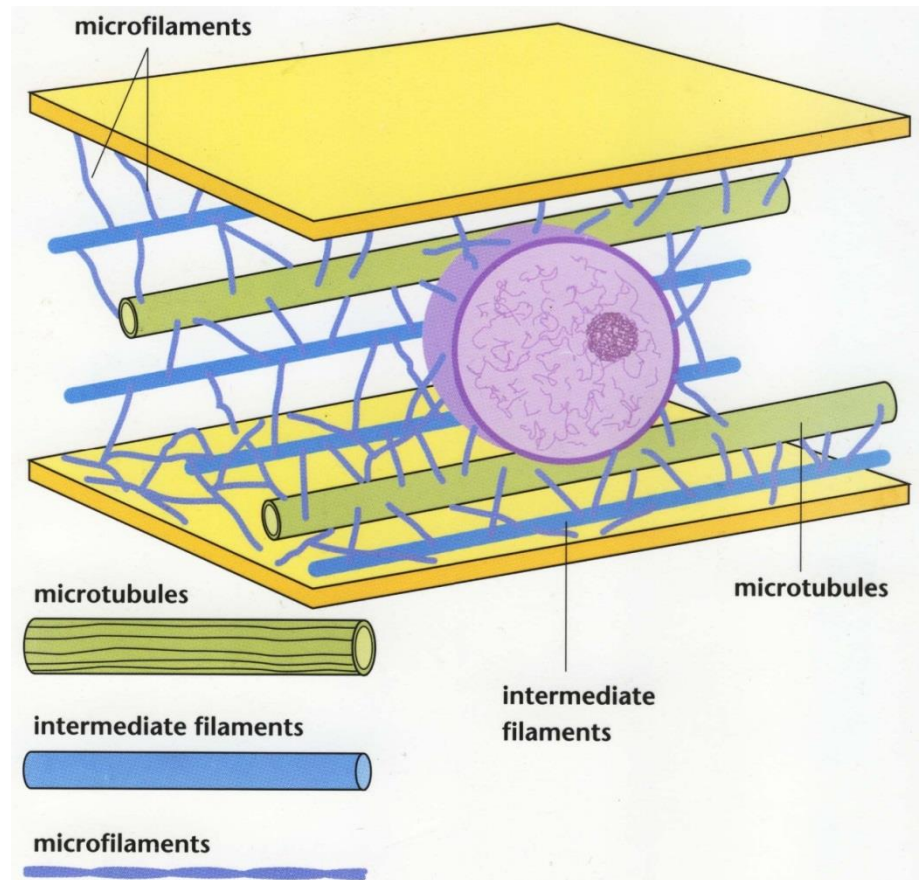
NOVÁK, Jan. *Biochemie I.* Brno: Muni, 2009, s. 8.

Cytoskelet

- Cytoskelet je struktura, která se podílí na udržování tvaru buňky, na buněčném dělení a na pohybu uvnitř buňky. Je tvořen třemi hlavními typy vláken:

- a) mikrofibrily (AKTIN)
- b) mikrofilamenta
- c) intermediální filamenta (DESMIN, VIMENTIN, KERATIN)

- **Mikrofibrily** jsou využívány proteiny **kinesinem a dyneinem**, které slouží jako **buněčné motory** a mohou se po vláknech posunovat (umožňují tak intracelulární pohyb), AKTIN
- **MIKROTUBULY** - tubulin

Biológia: cytoskelet. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://edu-mikulas6.webnode.sk/biologia-3-rocnik/cytologia/eukaryoticka-bunka/cytoskelet/>

Lokalizace metabolických procesů na úrovni buňky

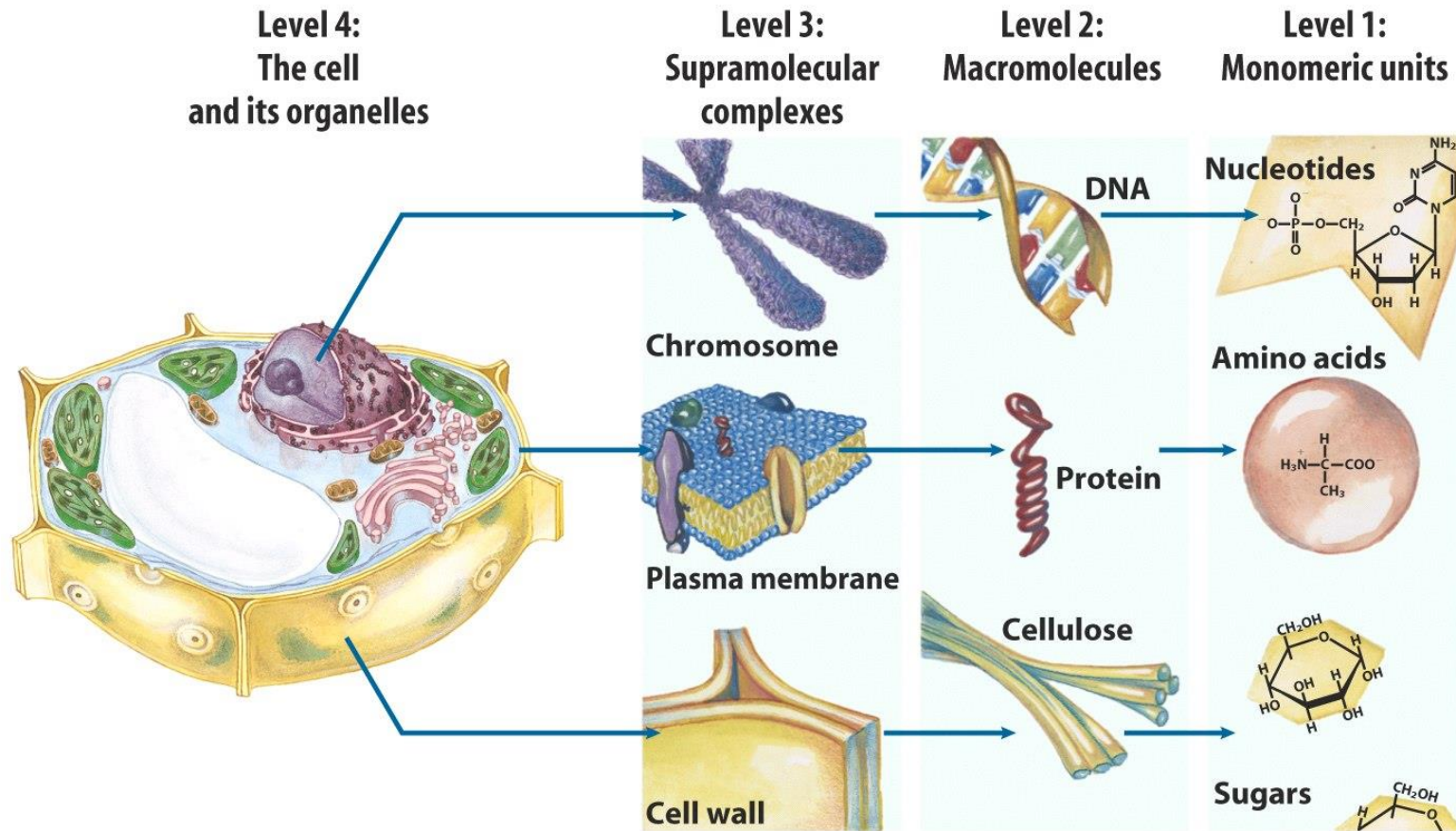
Tabulka 3 - Lokalizace metabolických procesů na úrovni buňky

Kompartment	Metabolický proces
Cytoplazmatická membrána	transport iontů a malých molekul; recepce hormonů
Cytoplasma	metabolismus glukosy; syntéza proteinů; tvorba ATP
Mitochondrie	syntéza RNA; buněčné dýchání; syntéza proteinů; tvorba ATP; oxidace lipidů; syntéza DNA
Jádro	syntéza RNA; syntéza proteinů; syntéza DNA; úprava RNA
Hrubé ER	syntéza proteinů
Hladké ER	syntéza steroidů; detoxikační reakce
Golgiho aparát	export proteinů; modifikace a třídění proteinů
Lysozom	buněčné trávení
Proteasom	degradace proteinů
Peroxisom	odbourávání peroxidu vodíku

HLAVNÍ FUNKCE A PROCESY PROBÍHAJÍCÍ V BUNĚČNÝCH ORGANELÁCH A OSTATNÍCH KOMPARTMENTECH

Kompartment	Procesy a funkce
Buněčná membrána	Oddělení vnějšího a vnitřního prostoru, transport iontů a molekul, příjem a přenos signálu, pohyb
Jádro	Synthesa DNA, RNA
Endoplasmatické retikulum	Synthesa proteinů intra- a extracelulárních, synthesa lipidů, detoxifikační reakce
Golgiho aparát	Modifikace a export proteinů
Mitochondrie	Buněčné dýchání, uskladnění energie Oxidace sacharidů a lipidů, synthesa močoviny a hemu
Chloroplasty	Fotosynthesa
Lysosomy	Buněčné trávení – lytické enzymy
Peroxisomy	Oxidativní reakce s O_2 , metabolismus H_2O_2 a ostatních peroxidů
Mikrotubuly a mikrofilamenta	Cytoskeleton, buněčná morfolgie a pohyb (i vnitrobuněčný)
Cytosol	Metabolismus sacharidů, lipidů, aminokyselin a nukleotidů

Molekulární Organizace buňky

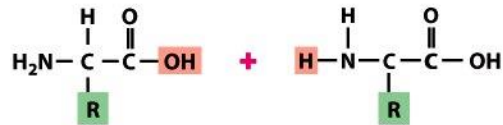

Mnoho důležitých biomolekul jsou polymery

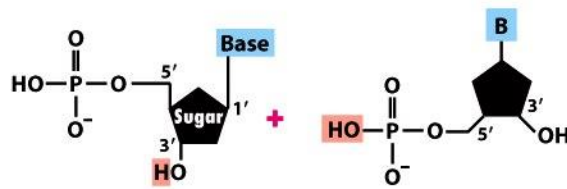
- **Biopolymery** - makromolekuly vytvořené spojením mnoha malých organických molekul (monomerů)
- **Kondenzační reakce** připojit monomery? (H_2O se odstraní z reakce)
- **Zbytek** - každý monomer v řetězci

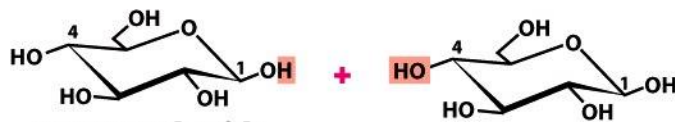
MONOMERS

Amino acid

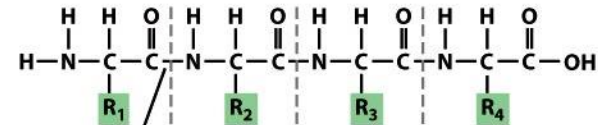

Nucleotide

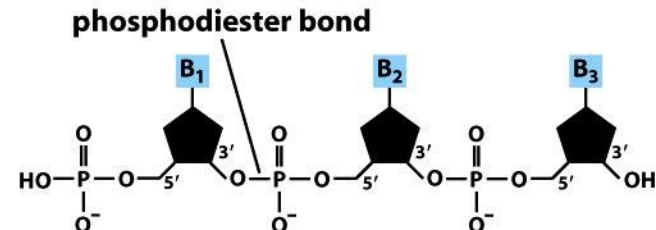

Monosaccharide

POLYMERS

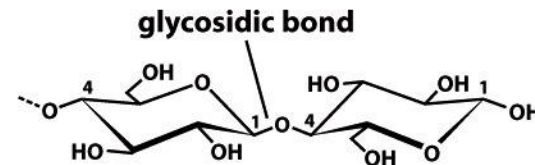

peptide bond
Polypeptide

phosphodiester bond

Nucleic acid

glycosidic bond

Polysaccharide

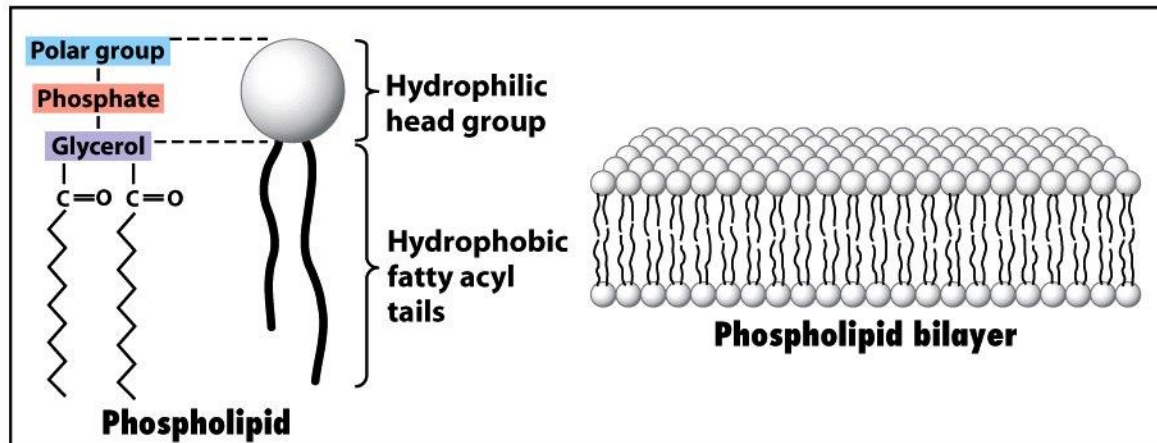

Figure 2-13
Molecular Cell Biology, Sixth Edition
© 2008 W. H. Freeman and Company

2. Chemický princip

- Biochemie pomáhá vysvětlit

biologické formy a funkce v chemických termínech.

- Kompozice živé hmoty – **C, O, N, P** (99%)

-makrobiogenní prvky (C, O, H, N, Ca, P, K)

-mikrobiogenní prvky (S, Na, Cl, Mg)

-stopové prvky (Fe, Mn, Zn, I)

Essential and Beneficial Elements in Higher Plants																	
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt									
		La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb		
		Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No		

- 30 prvků je základních

- **Stopové prvky** – Fe hemoglobin (0.3%)

List of Essential Elements. [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://soils.wisc.edu/facstaff/barak/soilscience326/listofel.htm>

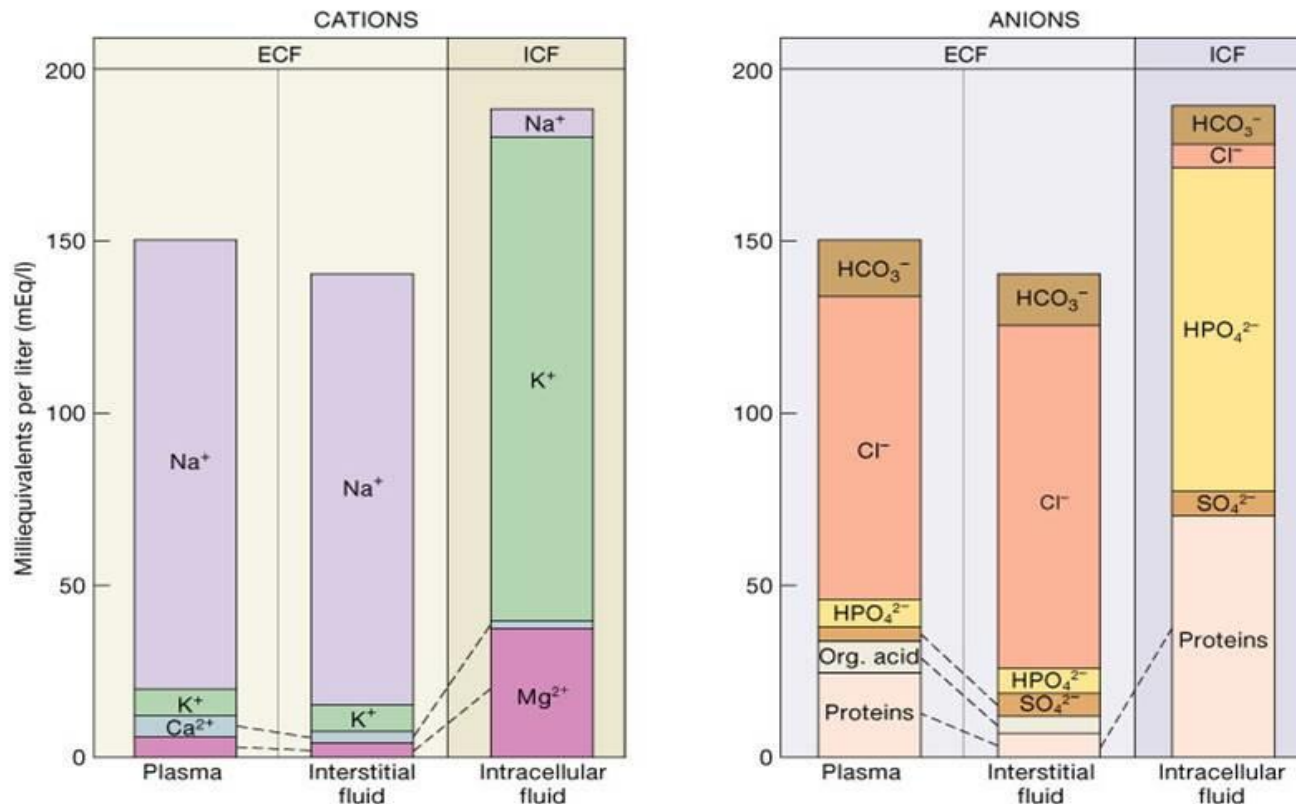
Anorganické látky

v těle dospělého člověka (70 kg) je 5 kg nerostných látek

- ♣ výstavba u údržba tělesných tkání
- ♣ udržují osmotický tlak a elektroneutralitu
- ♣ umožňují dráždivost a odpověď na podráždění
- ♣ součást bílkovin a tuků, různých hormonů, enzymů
aktivně se účastní látkové přeměny

Úloha minerálních látek v metabolismu

- nerovnováha mezi buňkou a extracelulárním prostředím
- v tkáních nemožné
- krevní plazma
- celková koncentrace aniontů a kationtů 150mM

Interstitial fluid (ISF) or tissue fluid is a solution that bathes and surrounds the tissue cells of multicellular animals

Electrolyte Fluid Balance. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://www.austinc.edu/apreview/EmphasisItems/Electrolytefluidbalance.html>

Anorganické látky

Na^+ - hlavní mimobuněčný kationt, udržuje membránový potenciál, dráždivost tkání, váže na sebe vodu

K^+ - hlavní kationt nitrobuněčných tekutin, udržuje membránový potenciál

Mg^{2+} - 50-70 % v kostech, součást enzymů, nezbytný pro nervový systém

Ca^{2+} - 99 % v kostech a zubech, extracelulární kationt, srážení krve, přenos podráždění z nervu na sval

Prvek	Doporuč. denní dávka	Funkce
Na	400 mg	nejdůležitější extracelulární kation
Cl	600 mg	s HCO_3^- nejdůležitější extracelulární anion
K	4 g	nejdůležitější intracelulární kation
Ca	800 mg	součást kostní tkáně, aktivátor extracelulárních enzymů, druhý posel
P	800 mg	součást nukleotidů a fosfoproteinů, součást anorganické kostní hmoty, volný P_i
Mg	350 mg	komplex s ATP (kinasy, ligasy, ATPasy)
Fe	10 mg	hem, Fe-S proteiny (ferredoxiny), skladování: ferritin, transport: transferrin
Zn	15 mg	součást mnoha metaloenzymů (karboxypeptidasa, karbonáthydrolyasa...)
Cu	2 mg	součást řady oxidoreduktas (1^+ a 2^+); (superoxid-dismutasa, cytochrom-c-oxidasa, ceruloplasmin...)
Mn	3 mg	aktivace mnoha enzymů (spec. i nespecif.)
Mo	0,3 mg	xantinoxidasa, aldehydoxidasa, sulfitoxidasa
Cr	0,1 mg	umožňuje působení insulínu
Co		viz vitamin B_{12}
Se	0,1 mg	selenocystein v glutathionperoxidase (erytrocyty) a v thyroxindeiodinase, seleno methionin: zásobní forma Se
F	1 mg/ 1 vody	složka kostní a zubní tkáně
I	0,06 mg	součást thyreoidních hormonů
Ni, V, Si, As, B	nepatrné stopy	prokazatelně esenciální pro zvířata, pravděpodobně též pro člověka

Biomolekuly

- Stejně jako buňky jsou stavebními kameny tkání stejně tak molekuly jsou stavebními kameny buněk.

Živočišné a rostlinné buňky obsahují přibližně 10 000 druhů molekul (biomolekuly)

Tvoří **voda** 50 - 95% buněk obsahu hmotnosti.

Ionty, jako je Na +, K + a Ca + může představovat další 1%

Téměř všechny ostatní druhy biologických molekul jsou organické (C, H, N, O, P, S)

Nekonečná rozmanitost molekul obsahují C.

Většina bio-molekuly považovány být odvozeny z uhlovodíků.

Chemické vlastnosti organických biomolekuly jsou určeny jejich funkčními skupinami. Většina bio-molekul- mají více než jednu.

Biomolekuly

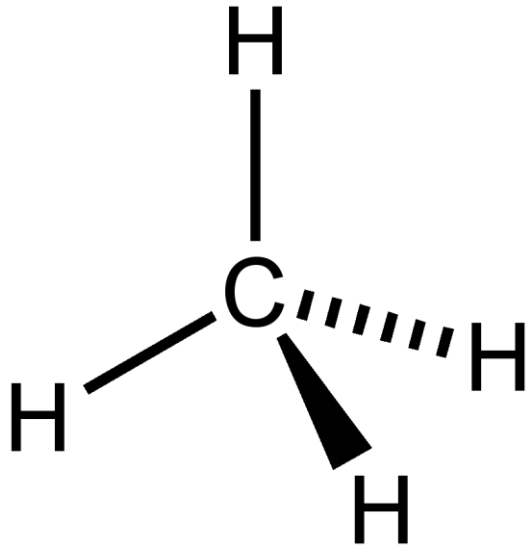
- sloučeniny C s různými funkčními skupinami

Organická chemie

- Organická chemie se zabývá studiem sloučenin uhlíku.
- Organické sloučeniny jsou sloučeniny složené primárně z uhlíkatého skeletu.
- Vše živé je složeno z organických sloučenin.

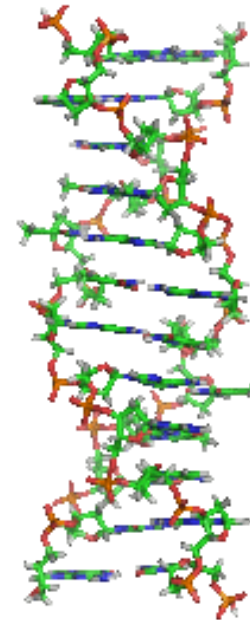

Uhlík může tvořit rozdílné sloučeniny – od jednoduchých ke složitým

File:Methane-2D-small.png. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Methane-2D-small.png>

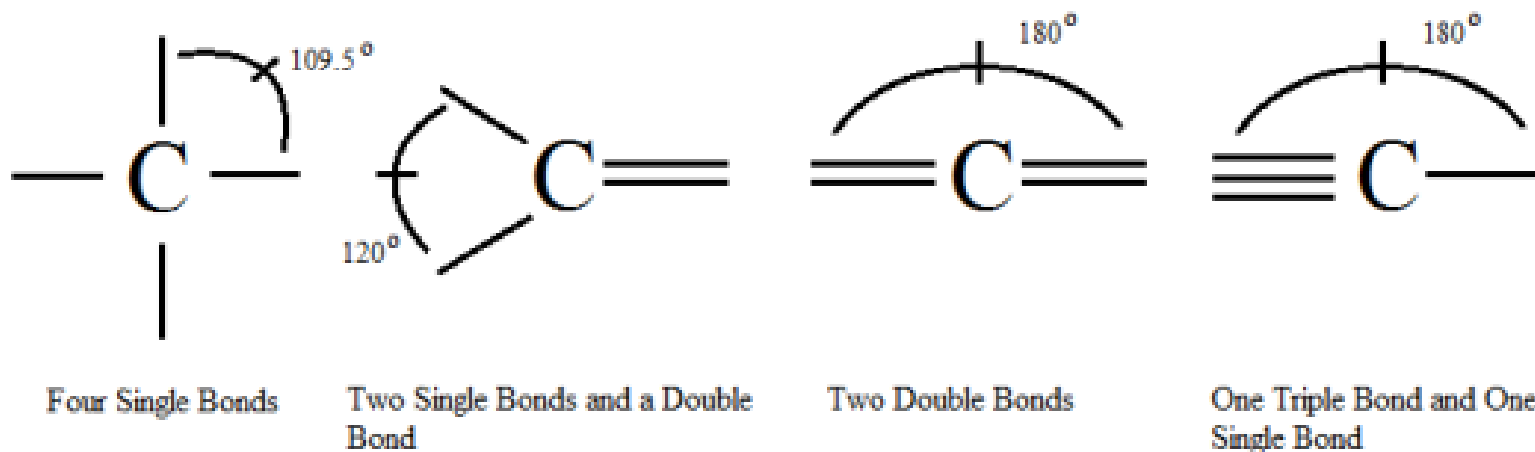
Methan s 1 uhlík. atomem

Wikipedie: Z-DNA. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Z-DNA>

DNA s desítky biliónů uhlík. atomů

Geometrie uhlíkových vazeb

Organic chemistry. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: <http://carbonmolecule.wordpress.com/>

Uhlovodíky v biochemii

- Většina biomolekul jsou deriváty uhlovodíků
- Nepolární (vazebné elektrony jsou sdíleny stejnoměrně mezi atomy), ve vodě nerozpustné, hydrofobní

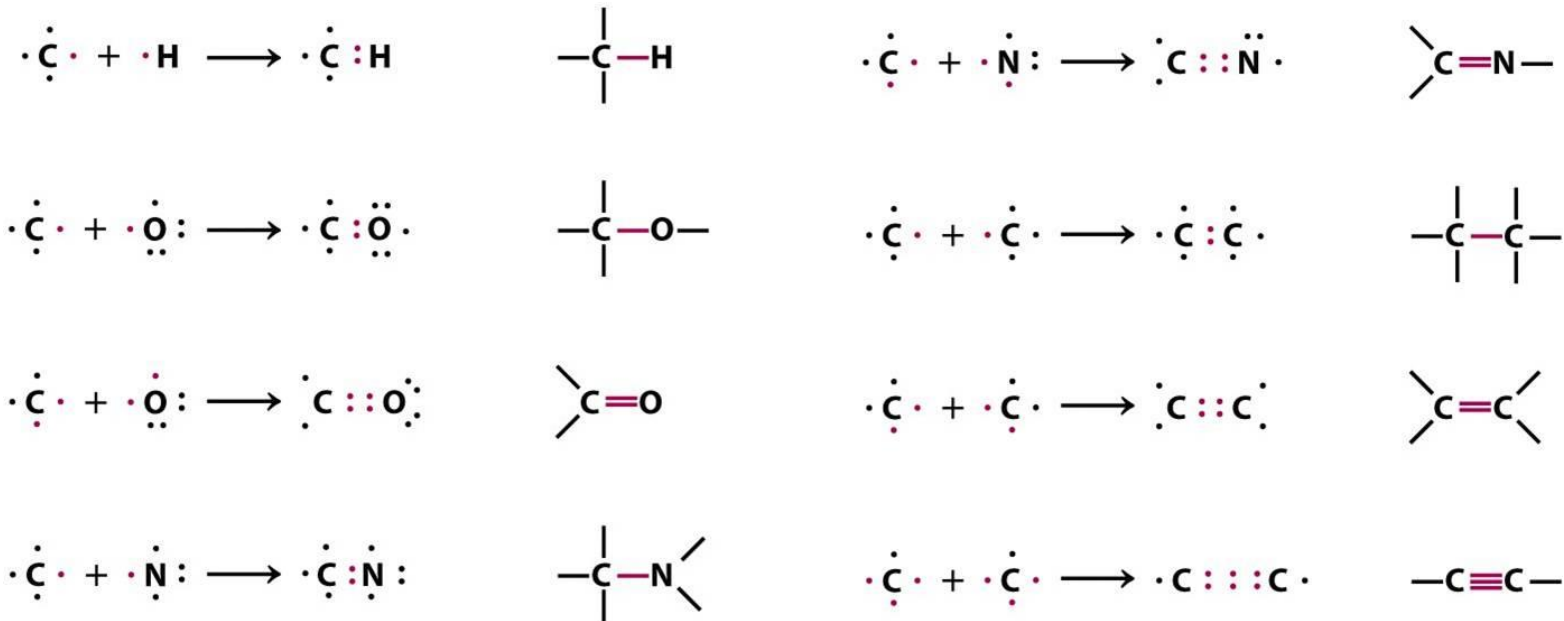

Figure 1-13

Lehninger Principles of Biochemistry, Fifth Edition

© 2008 W. H. Freeman and Company

Versatility of carbon bonding. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: <http://biology-forums.com/index.php?action=gallery;sa=view;id=10760>

Funkční skupiny bioorganických molekul

Uhlovodíky

Skupina	Obecný vzorec	Předpona	Přípona	Výskyt
Alkyl	R-	alkyl-	-an	Alkany
Alkenyl	R-CH=CH-	alkenyl-	-en	Alkeny
Alkynyl	RC≡C-	alkynyl-	-yn	Alkyny
Fenyl	C ₆ H ₅ -	fenyl-	-benzen	deriváty benzenu

Skupiny obsahující halogen

Skupina	Obecný vzorec	Předpona	Přípona	Výskyt
Halogeno	-X	halogeno-	{alkyl}halogenid	Halogenderiváty
Fluoro	-F	fluoro-	{alkyl}fluorid	fluoderiváty
Chloro	-Cl	chloro-	{alkyl}chlorid	chloroderiváty
Bromo	-Br	bromo-	{alkyl}bromid	bromoderiváty
Jodo	-I	jodo-	{alkyl}jodid	jododeriváty
Acylohalogenidová	-C(=O)-X		{acyl}halogenid	halogenidy karboxylových kyselin

Skupiny obsahující kyslík

Skupina	Obecný vzorec	Předpona	Přípona	Výskyt
Hydroxylová	-OH	hydroxy-	-ol	Alkoholy, hydroxykyseliny
Aldehydická	-CH=O	formyl-	-al	Aldehydy, aldehydokyseliny
Ketoskupina	>C=O	oxo- (keto-)	-on	Ketony, ketokyseliny
Karboxylová	-C(=O)-OH	karboxy-	-karboxylová kyselina	karboxylové kyseliny
Etherová	-O-	{alk(an)}oxy-	{alkyl}{alkyl}ether	Ethery
Hydroperoxidová	-O-OH	hydroperoxy-	{alkyl}hydroperoxid	Organické peroxidy
Peroxidová	-O-O-	peroxy-	{alkyl}peroxid	Organické peroxidy

Skupiny obsahující dusík

Skupina	Obecný vzorec	Předpona	Přípona	Výskyt
Aminoskupina	-N<	amino-	-amin	Aminy, aminokyseliny
Amidová	-C(=O)- N<	karboxamido-	-amid	Amidy karboxylových kyselin
Azoskupina	-N=N-	azo-	-diazen	Azosloučeniny
Imidová	-C(=O)- NH- C(=O)-	imido-	-imid	Imidy karboxylových kyselin
Iminová	-C(=N-)-	imino-	-imin	Iminy
Nitrilová	-C≡N	kyano-	-nitril, -kyanid	Nitrily
Nitroskupina	-NO ₂	nitro-		Nitrosloučeniny
Nitrososkupina	-NO	nitroso-		Nitrososloučeniny
Pyridylová	-C ₅ H ₆ N	pyridin-2/3/4-yl	-pyridin	Deriváty pyridinu

Skupiny obsahující síru

Skupina	Obecný vzorec	Předpona	Přípona	Výskyt
Sulfonylová	$-\text{SO}_2-$	sulfonyl-	-sulfon	Sulfony
Sulfonová	$-\text{SO}_3\text{H}$	sulfo-	-sulfonová kyselina	Sulfonové kyseliny
Thioetherová	-S-		-sulfid	Thioethery
Sulfinylová	$-\text{S}(=\text{O})-$	sulfinyl-	-sulfoxid	Sulfoxidy
Sulfanylová	-SH	sulfanyl- (merkapto-)	-thiol	Thioly

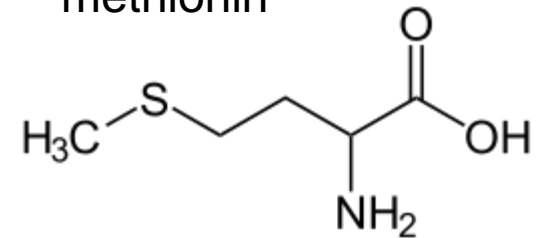
Hlavní skupiny malých biomolekul

- AA
- Cukry
- Mastné kyseliny
- Nukleotidy

monomery

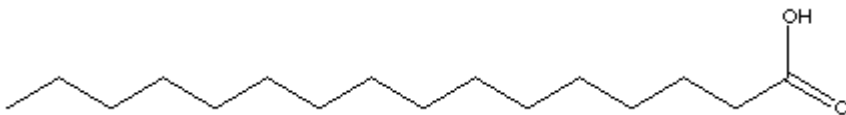
polymery

methionin

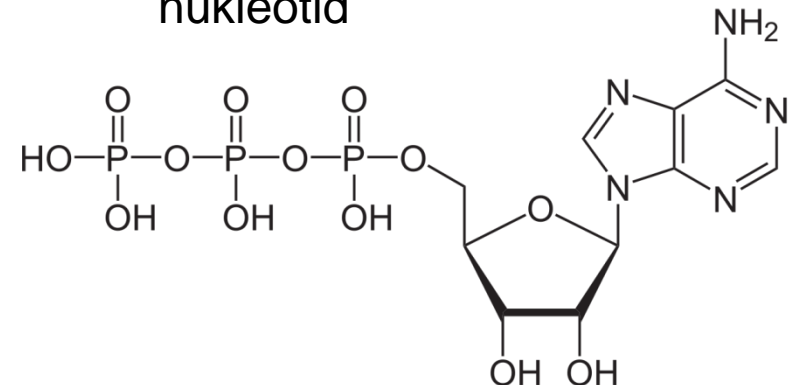
Wikipedie: Methionin. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Methionin>

kyselina palmitová

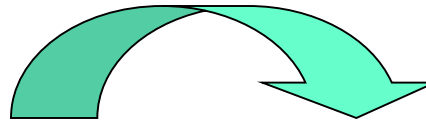
Wikipedie: Kyselina palmitová. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Kyselina_palmitov%C3%A1

nukleotid

Wikipedie: Nukleotid. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: <http://stq.wikipedia.org/wiki/Nukleotid>

Biomolekuly - Struktura

Anabolické

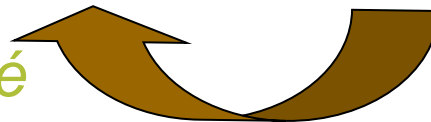
■ Stavební bloky

- Jednoduché cukry
- Amino kyseliny
- Nukleotidy
- Mastné kyseliny

■ Makromolekuly

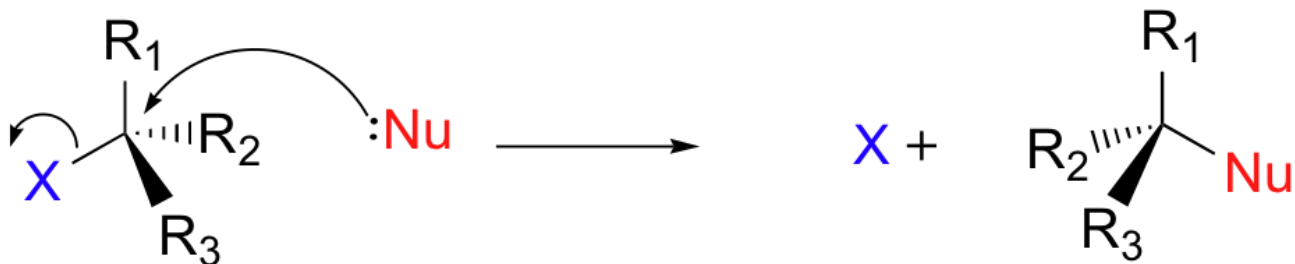
- Polysacharidy
- Proteiny (peptidy)
- RNA nebo DNA
- Lipidy

Katabolické

Typy chemických reakcí v biochemických procesech

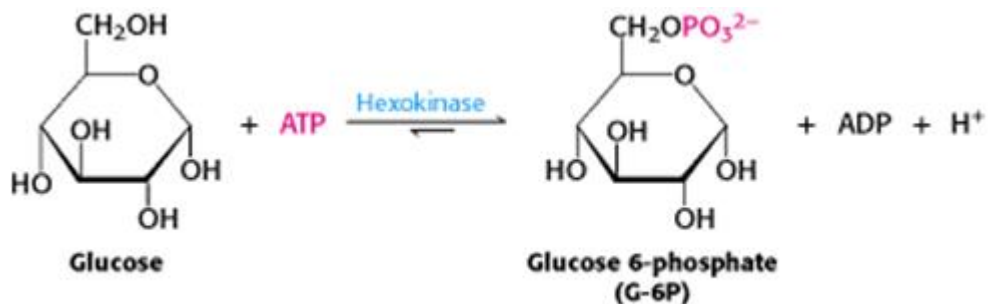
1) Nukleofilní substituce

Chemwiki. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z:

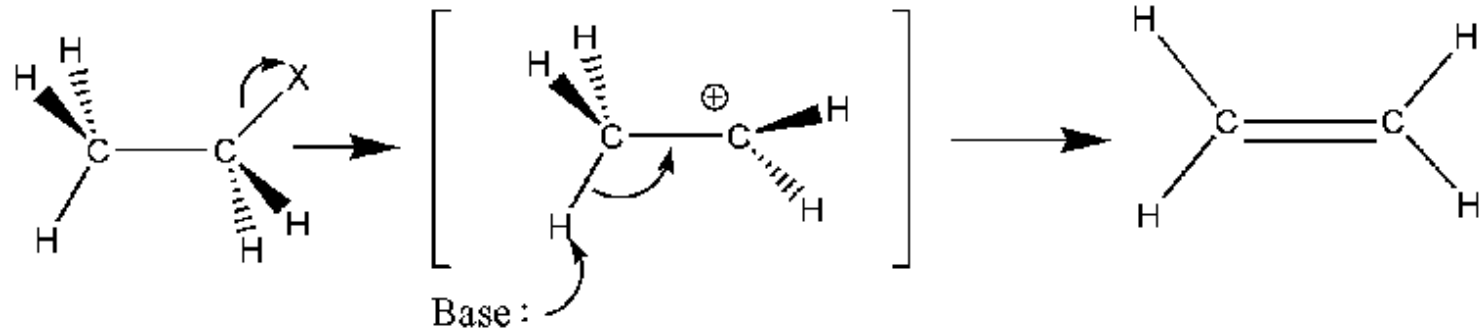
http://chemwiki.ucdavis.edu/Organic_Chemistry/Organic_Chemistry_With_a_Biological_Emphasis/Chapter_8%3A_Nucleophilic_substitution_reactions_I/Section_8.2%3A_Two_mechanistic_models_for_a_nucleophilic_substitution_reaction

Glykolýza

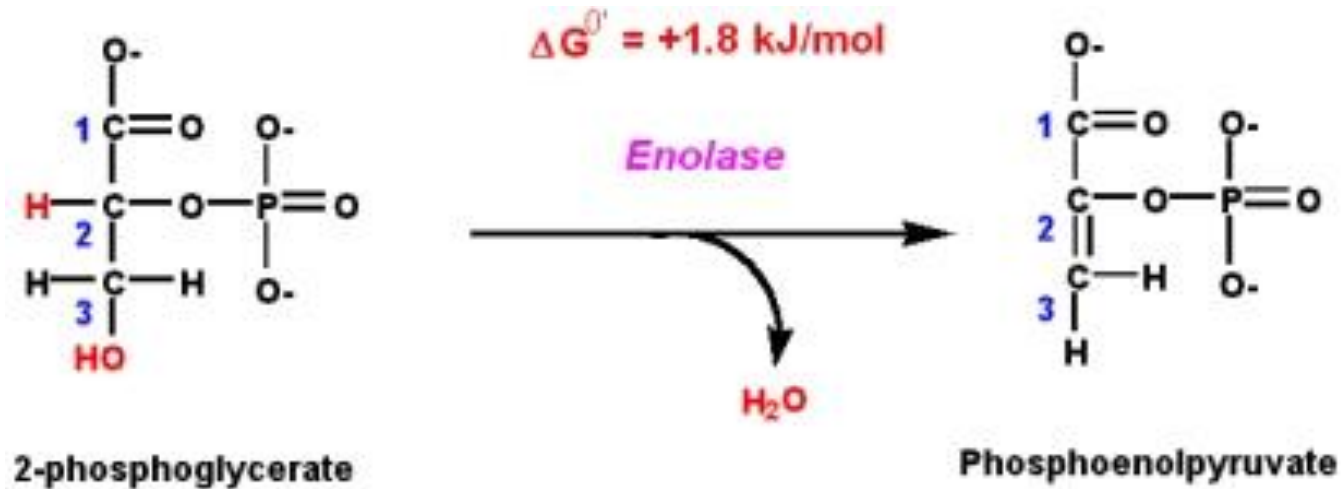

Glycolysis: Subjective Questions. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: <http://www.namrata.co/glycolysis-subjective-questions-solved/>

Eliminace

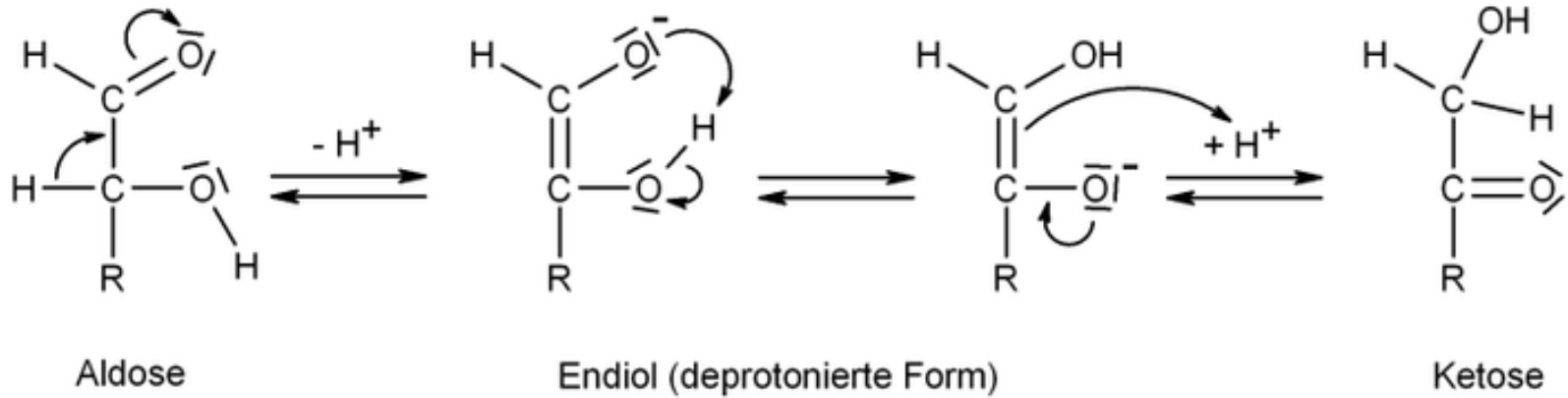

Organic Chemistry/Alkenes. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: http://en.wikibooks.org/wiki/Organic_Chemistry/Alkenes

BCH 4053 Fall 2001 template. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: <http://www.mikeblaber.org/oldwine/BCH4053/Lecture35/Lecture35.htm>

Izomerizace

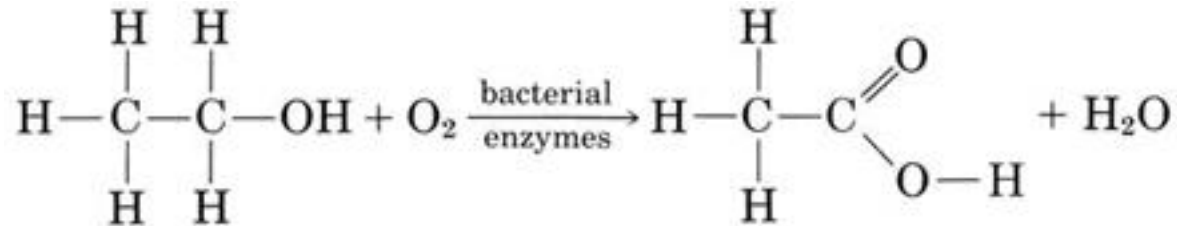

Lobry de Bruyn-van Ekenstein transformation. [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Lobry_de_Bruyn%E2%80%93van_Ekenstein_transformation

Oxidoredukční reakce

Oxidoredukční reakce (též nazývané redoxní) nastávají, když dochází k přenosu elektronů z donoru (redukční činidlo) na elektronový akceptor (oxidační činidlo). Redukční činidlo se poté oxiduje, oxidační činidlo se redukuje. Tyto dva procesy probíhají současně.

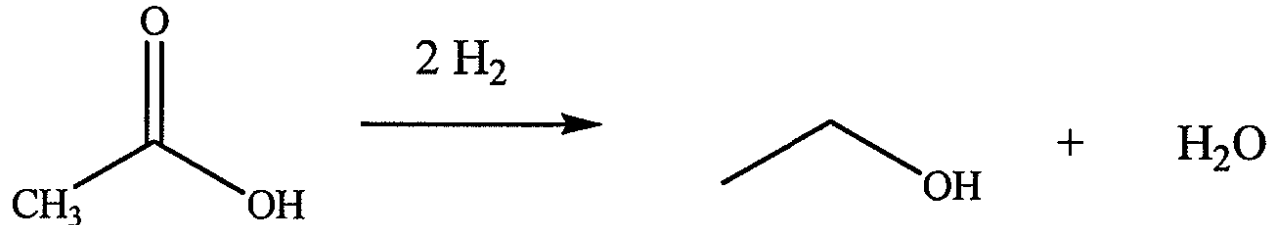
1. Oxidace nastává, když molekula získá kyslík nebo ztratí vodík

Varboxylic Acids: Chem Paths. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z:

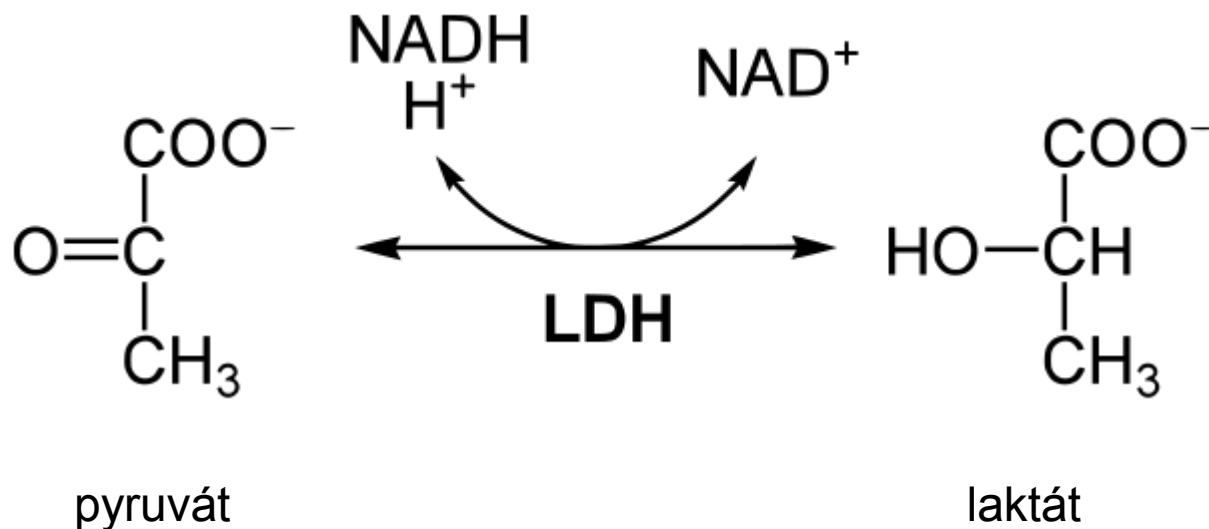
<http://chempaths.chemeddl.org/services/chempaths/?q=book/General%20Chemistry%20Textbook/Properties%20of%20Organic%20Compounds%20and%20Other%20Covalent%20Substances/1368/c>

2. Redukce nastává, když molekula ztratí kyslík nebo získá vodík

Patent WO 2011097193 A2. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://www.google.com/patents/WO2011097193A2?cl=en>

3. V biologických reakcích jsou přenášeny elektrony, ale stejně tak i NAD⁺ (nikotinamidadenin dinukleotid)

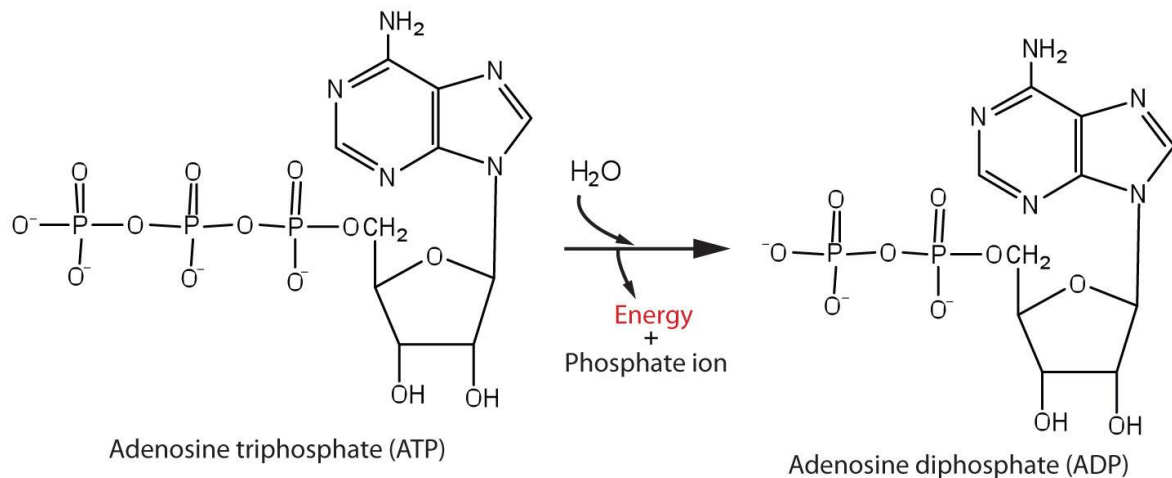
WikiSkripta: Glykolýza. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://www.wikiskripta.eu/index.php/Glykol%C3%BDza>

Hydrolytické reakce

Hydrolyza je štěpení kovalentní vazby vodou. Hydrolytické reakce mohou být katalyzovány **kyselinou nebo zásadou**. Např. proteiny jsou štěpeny v žaludku kyselé katalyzovanou reakcí nebo štěpení fosfátové vazby ATP - energie získaná touto reakcí je využita k řízení mnoha buněčných procesů.

Organická Chemie: Karboxylové kyseliny a jejich deriváty. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://www.mojechemie.cz/Organick%C3%A1%20Chemie:Karboxylov%C3%A9%20kyseliny%20a%20jejich%20deriv%C3%A1ty>

ATP—the Universal Energy Currency. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://2012books.lardbucket.org/books/introduction-to-chemistry-general-organic-and-biological/s23-01-atp-the-universal-energy-curre.html>

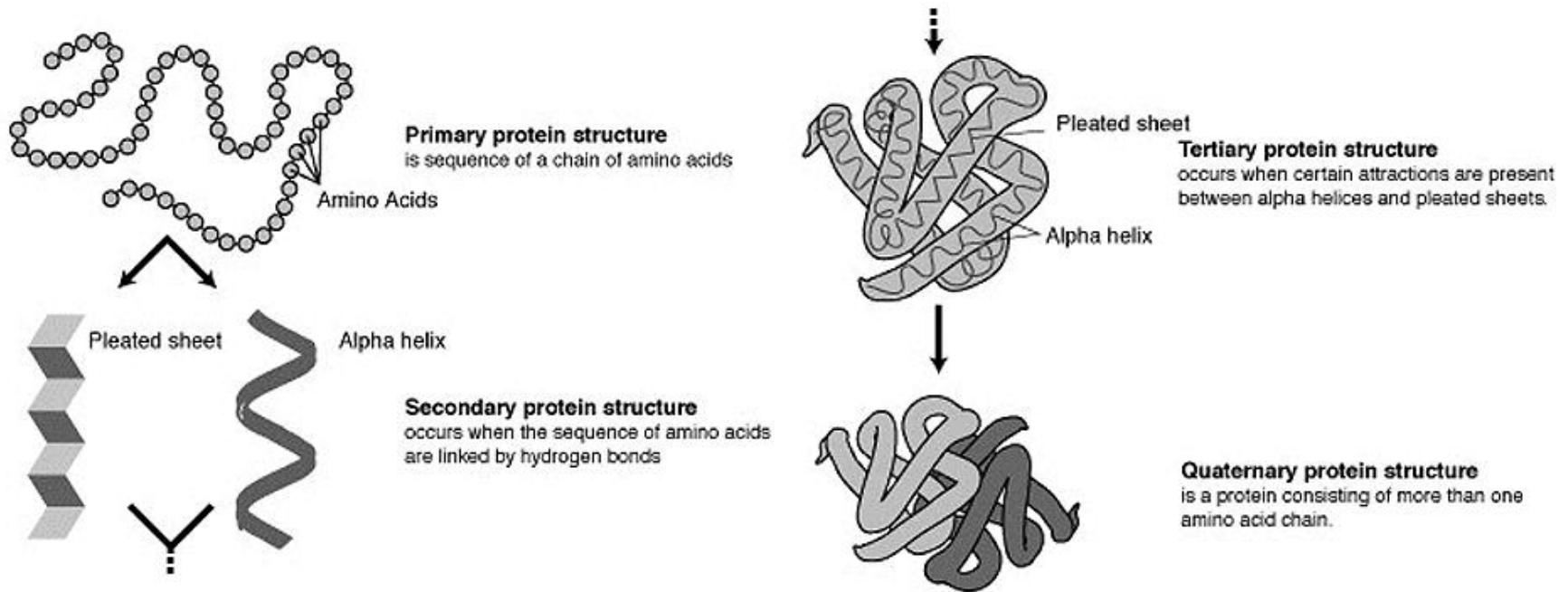
Nevazebné interakce

- Soudržnost buňky a jejich kompartmentů, interakce mezi jednotlivými molekulami navzájem (např. interakce mezi molekulami a receptory, molekulami a enzymy apod.) a podobné interakce jsou založeny na **existenci nevazebných interakcí**.
- Nejdůležitějšími nevazebnými interakcemi jsou:
  - **vodíkové můstky**
  - **elektrostatické interakce**
  - **hydrofobní interakce**
- Jejich hlavní uplatnění v různých situacích vystihuje následující tabulka:

Tabulka 5 - Nevazebné interakce v buňce

Struktura/system	Převažující typ nevazebné interakce
Proteiny: sekundární struktura	vodíkové můstky
Proteiny: terciární struktura	hydrofobní interakce, elektrostatické interakce
Proteiny: kvartérní struktura	elektrostatické interakce
DNA	vodíkové můstky
Fosfolipidová dvojvrstva	hydrofobní interakce
Vazba enzym-substrát	elektrostatické interakce
vazba protilátka-antigen	elektrostatické interakce

Struktura proteinu

Popis

Aminokyselínová sekvence

Šroubovice nebo listy

Disulfidické můstky

Spojení více polypeptidů

LÁTKOVÉ SLOŽENÍ ŽIVÝCH ORGANISMŮ

Složka	Obsah	Funkce
voda	60 - 90%	hydrolysa, hydratace
bílkoviny	50 - 80% sušiny	stavební, transportní, katalytická, regulační, obranná
nukleové kyseliny	1 - 15%	uchování a přenos genet. informace
sacharidy	1% (živ.) 85 - 90% (rostl.)	zásobní, stavební
lipidy	0,5 - 16%	zásobní, stavební (biomembrány)
produkty a meziprodukty	konc. 10^{-3} - 10^{-5} mol/l	
anorg. sloučeniny (hlavní ionty: Na^+ , K^+ , Mg^+ , Ca^{2+} , Cl^- , CO_3^{2-} , SO_4^{2-} , HPO_4^{2-})	> 5%	regulátory fyzikálně chemických poměrů, pH, iont. síla

Látkové složení živých organismů

Látka	Rel.mol. hmotnost	Zastoupení (g/100 g organismu)			Počet druhů molekul v bakterii
		člověk	rostlina	bakterie	
voda	18	60	75	70	1
bílkoviny	10^4 - 10^6	18	4	15	3 000
DNA	$>10^6$	<1	<1	1	1
RNA	$4 \cdot 10^4$ - 10^6	1,5	1	6	1 000
sacharidy	10^2 - 10^6	0,5	16	2	250
lipidy	750-1 500	16	1	2	50
ostatní org. látky	100-500	1	1	2	500
anorg. látky	asi 60	3	2	1	15-20 ⁶⁸

Voda

- 60 až 90 procent organismu je voda

**Voda se používá
v mnoha reakcích
v těle**

**Voda se nazývá
univerzální
rozpuštědlo**

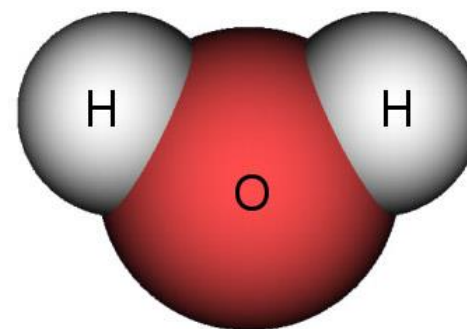
H₂O – prostředí pro život

- unikátní chemické a fyzikální vlastnosti

Většina biologických interakcí se odehrává ve H₂O

Důležité vlastnosti H₂O:

1. H₂O je vysoce polární molekula (rozdíl elektronegativity O a H, Současně až 4 vodíkové můstky 2 donor, 2 akceptor)
2. H₂O je vysoce kohezivní

Kyslík je více elektronegativní než vodík
- DIPÓL (v elektrickém poli)

ÚLOHA VODY V ŽIVÝCH ORGANISMECH

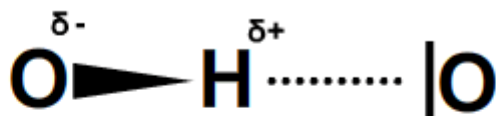
- 60 – 70% váhy živých organismů
- prostředí v němž probíhají všechny procesy
- reaktant nebo produkt řady reakcí
- fotolytické štěpení vody
- hlavní složka vnitřního prostředí buněk

Homeostáza

Vodíková vazba (můstek)- slabé interakce

1. Velmi rozdílné elektronegativity H a O dělají vodu velmi polární molekulou, **schopnou vytvářet vodíkové vazby se sebou a s rozpuštěnými látkami.**

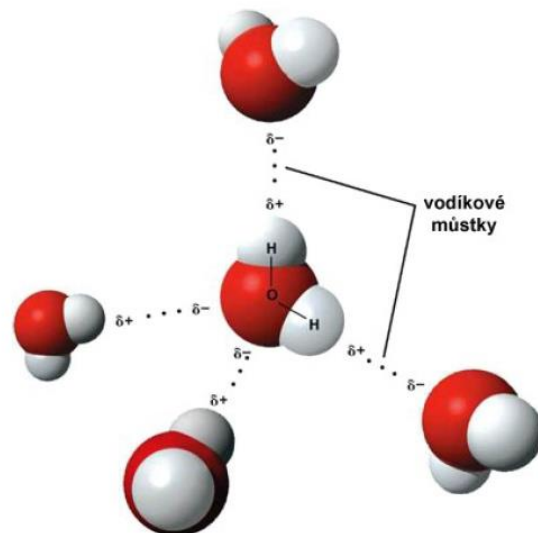
Vodíková vazba

Vazebný elektronový pár je do té míry posunut k atomu kyslíku, že atom vodíku může vytvořit vazbu s volným elektronovým párem dalšího atomu.

Podobně tento jev pozorujeme u vazby vodíku s dusíkem a fluorem.

Vodíkové vazby jsou delší a slabší než kovalentní O, OH vazby.

Slabé vazebné interakce. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://chemvazba.moxo.cz/Lekce/lekce9.html>

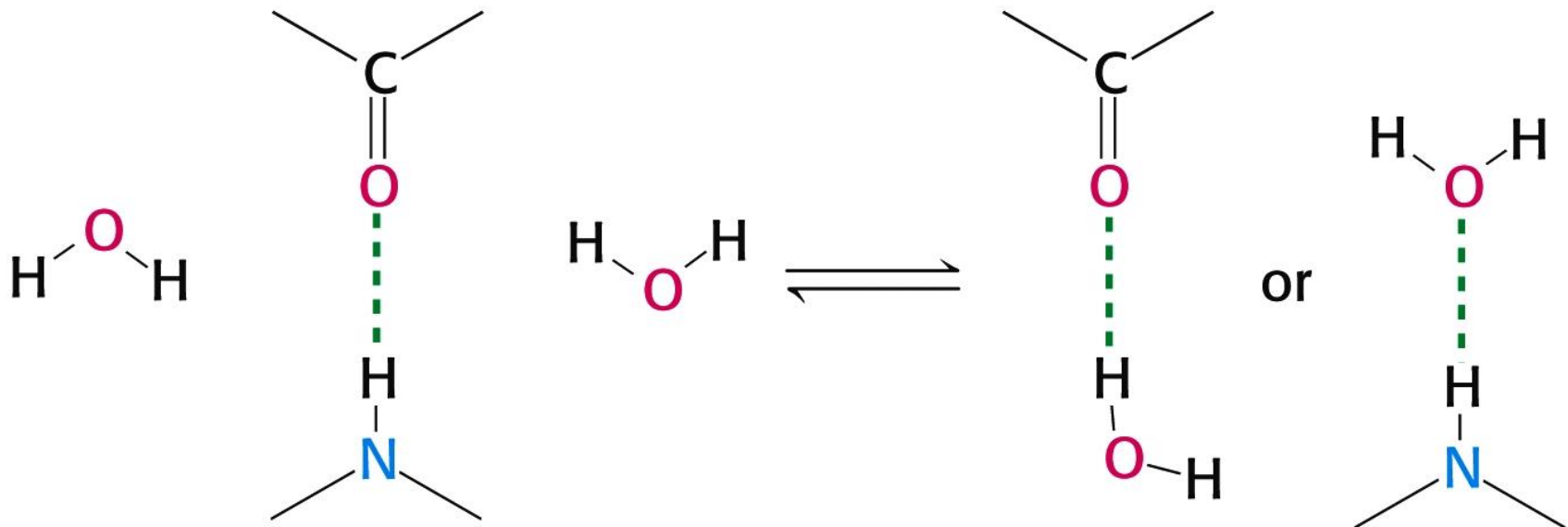
Termodynamika. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: http://fikus.omsk.cz/~bojkovsm/termodynamika/vodikova_vazba.html

Voda ovlivňuje slabé interakce – ovlivňuje interakce biomolekul

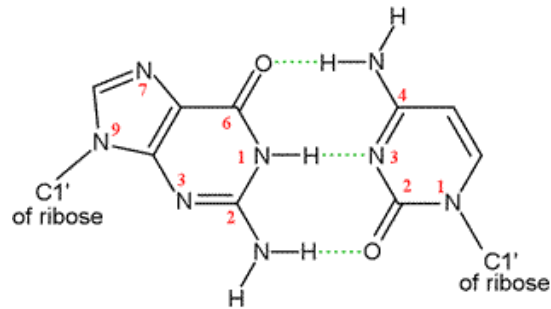
Voda se účastní elektrostatických interakcí

Voda je výborné rozpouštědlo pro polární látky

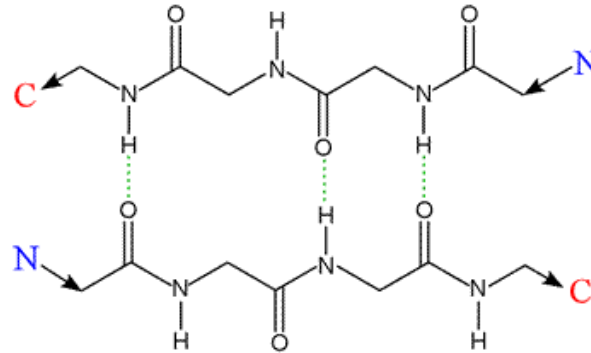

- Vodíkové vazby jsou krátkodobé, především elektrostatické, slabší než vazby kovalentní.

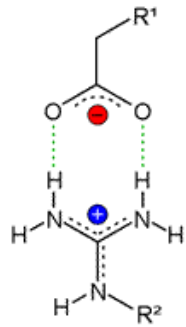
(a) G-C base pair

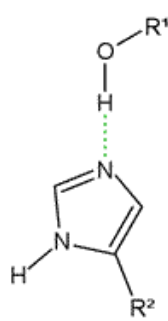
(b) antiparallel polypeptide chains

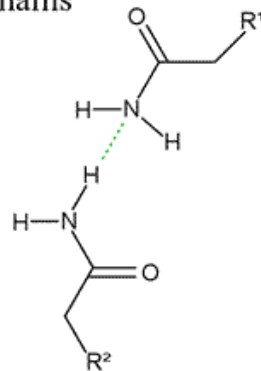
(c) amino acid side chains

(i)

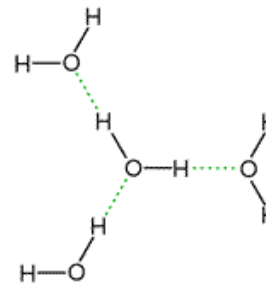

(ii)

(iii)

(d) water molecule networks

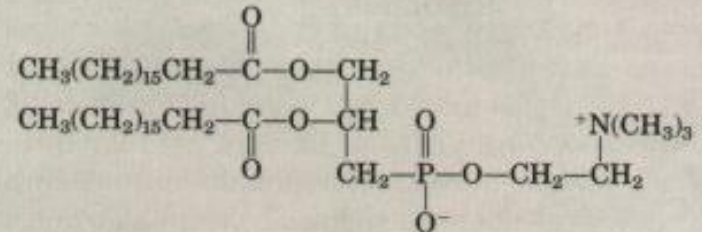
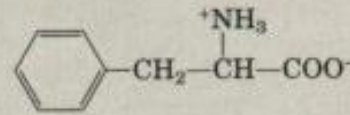
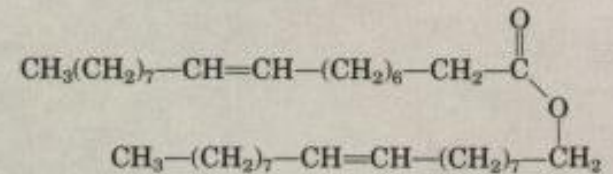
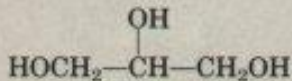
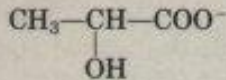
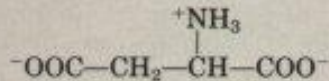
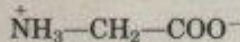
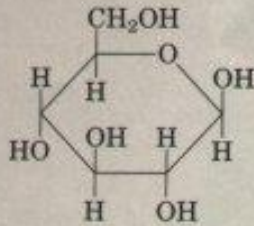

Biochemistry Dictionary. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z:

http://guweb2.gonzaga.edu/faculty/cronk/biochem/H-index.cfm?definition=hydrogen_bond

Table 4–2 Some examples of polar, nonpolar, and amphipathic biomolecules

Biomolecule	Ionic form at pH 7
<i>Polar</i>	
Glucose	
Glycine	$\overset{+}{\text{N}}\text{H}_3\text{—CH}_2\text{—COO}^-$
Aspartic acid	$\text{—OOC—CH}_2\text{—}\overset{+}{\text{N}}\text{H}_3\text{—CH—COO}^-$
Lactic acid	$\text{CH}_3\text{—CH(OH)—COO}^-$
Glycerol	$\text{HOCH}_2\text{—CH(OH)—CH}_2\text{OH}$
<i>Nonpolar</i>	
Typical wax	$\text{CH}_3(\text{CH}_2)_7\text{—CH=CH—}(\text{CH}_2)_6\text{—CH}_2\text{—C(=O)—O—CH}_2\text{—}(\text{CH}_2)_7\text{—CH}_3$
<i>Amphipathic</i>	
Phenylalanine	$\text{C}_6\text{H}_5\text{—CH}_2\text{—}\overset{+}{\text{N}}\text{H}_3\text{—CH—COO}^-$
Phosphatidylcholine	$\text{CH}_3(\text{CH}_2)_{15}\text{CH}_2\text{—C(=O)—O—CH}_2\text{—CH}_2\text{—C(=O)—O—CH—CH}_2\text{—P(=O)(O}^-\text{)—O—CH}_2\text{—}\overset{+}{\text{N}}(\text{CH}_3)_3$

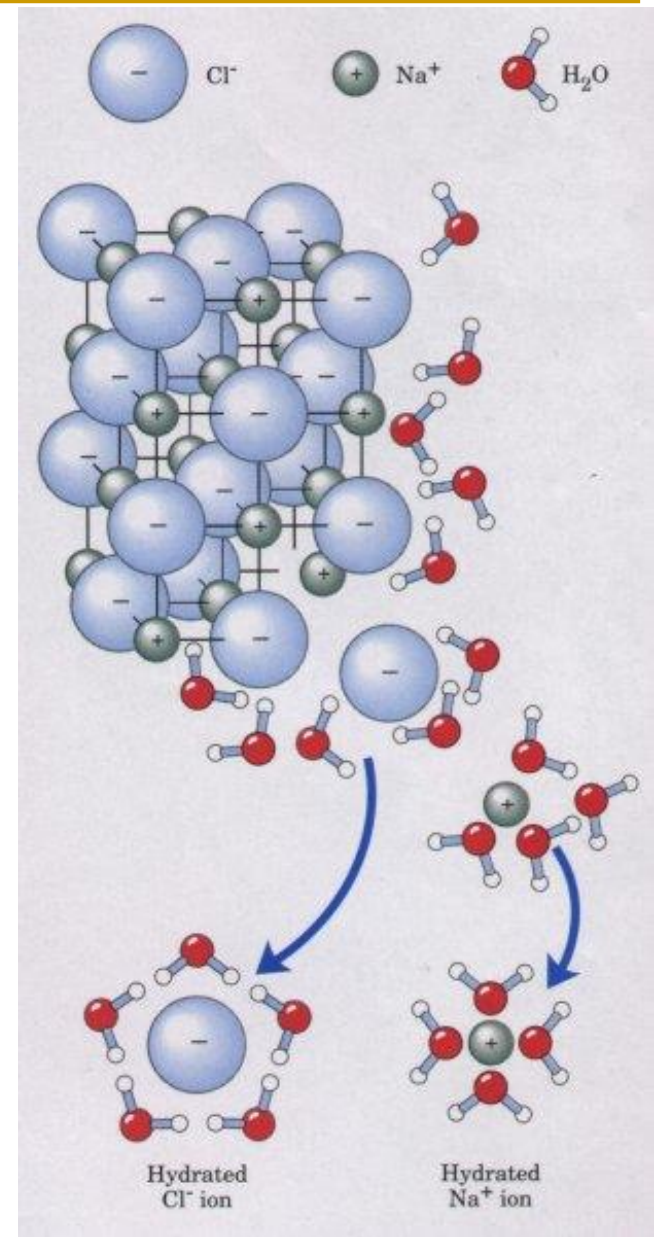
Polární

Nepolární - molekuly

Amfipatické

Voda jako rozpouštědlo

- Voda je dobré rozpouštědlo (hydrofilních) rozpuštěných látek, se kterými vytváří vodíkové vazby, a pro nabité rozpuštěné látky, se kterými reaguje elektrostaticky.

Chapter 4: Water: Its Effect on Dissolved Biomolecules. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://www.bioinfo.org.cn/book/biochemistry/chapt04/sim1.htm>

Amfipatické sloučeniny ve vodných roztocích

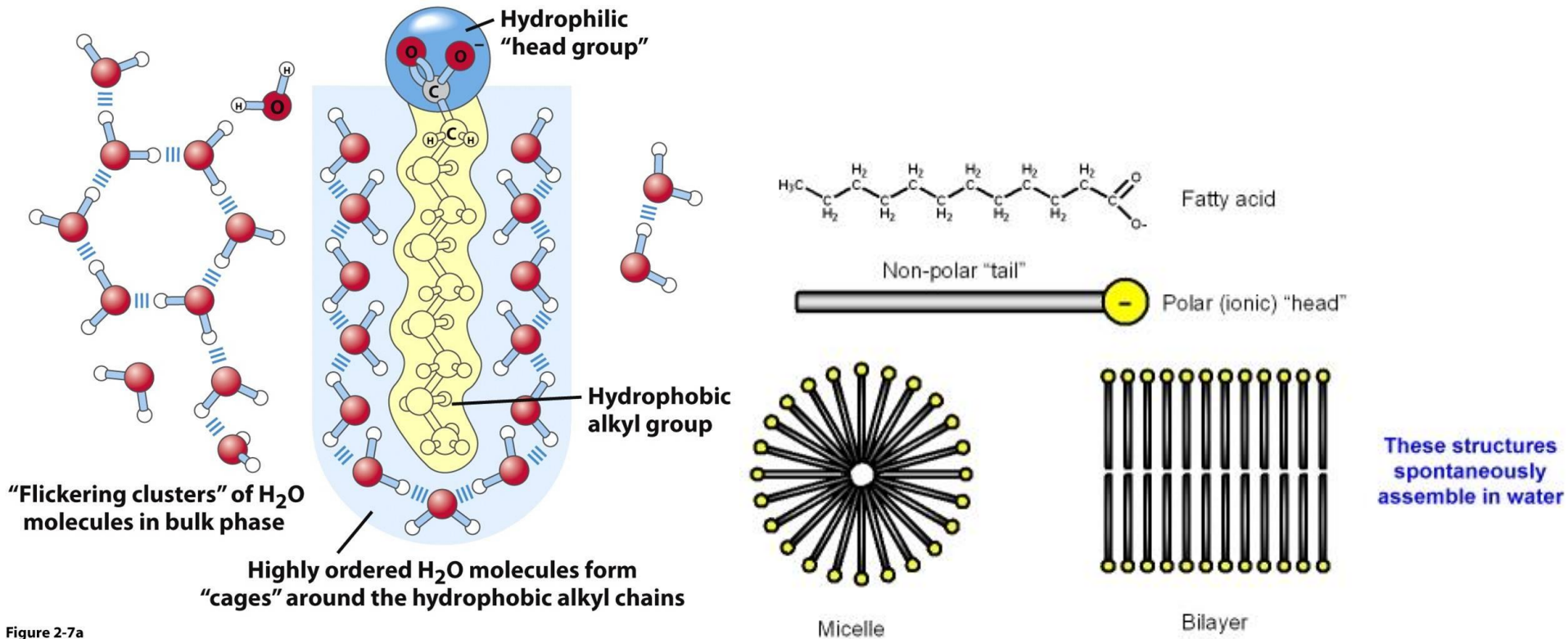
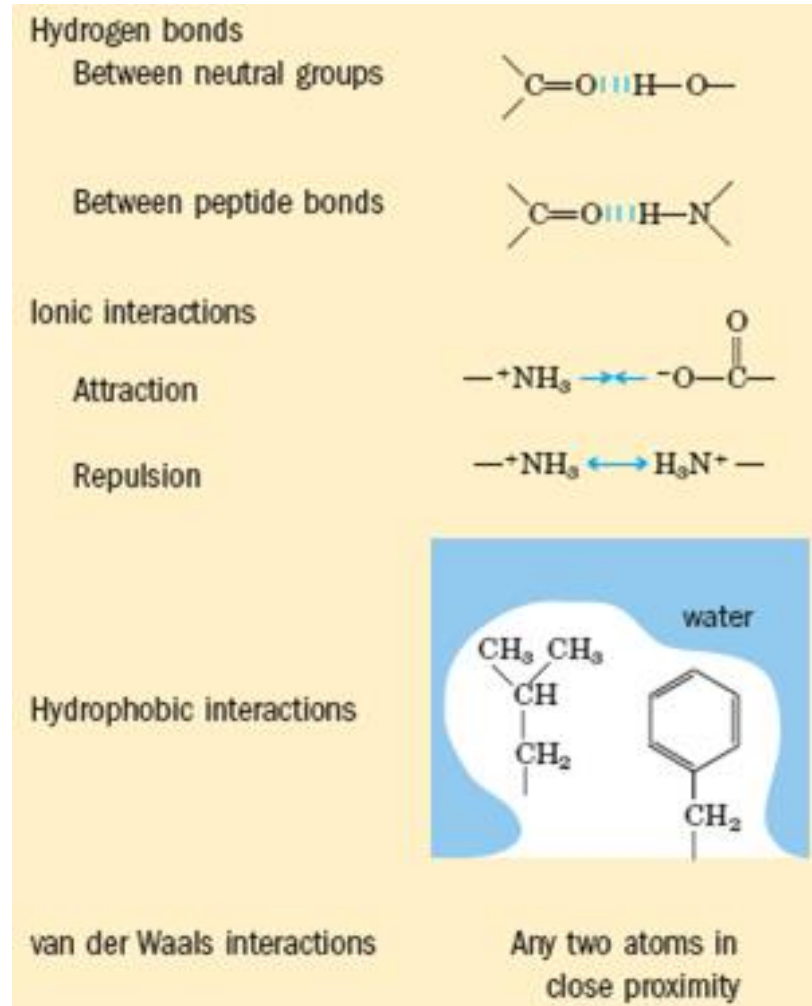

Figure 2-7a
Lehninger Principles of Biochemistry, Fifth Edition
© 2008 W. H. Freeman and Company

Amphipathic compounds in aqueous solution. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://biology-forums.com/index.php?action=gallery;sa=view;id=10801>

BCH 4053 Biochemistry I. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://www.mikeblaber.org/oldwine/BCH4053/Lecture03/Lecture03.htm>

Slabé interakce jsou klíčové pro strukturu a funkci makromolekul

Noncovalent interactions. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: http://www.biologyexams4u.com/2013/07/noncovalent-interactions.html#.U_mQmGMQP9o

Ionizace vody

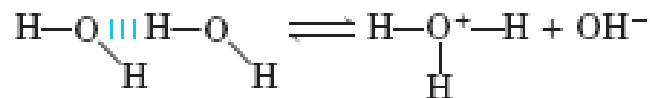
- Molekuly vody mají limitovanou kapacitu ionizovat- tvořit ionty H^+ a OH^-
- Voda a H^+ vytváří v H_3O^+

Pure Water Is Slightly Ionized

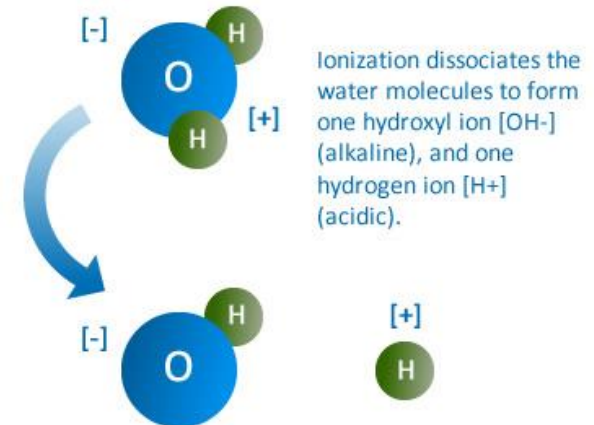
Water molecules have a slight tendency to undergo reversible ionization to yield a hydrogen ion (a proton) and a hydroxide ion, giving the equilibrium

Although we commonly show the dissociation product of water as H^+ , free protons do not exist in solution; hydrogen ions formed in water are immediately hydrated to **hydronium ions** (H_3O^+). Hydrogen bonding between water molecules makes the hydration of dissociating protons virtually instantaneous:

How Ionized Water is Made

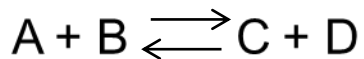

Ionic product of water. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://www.askiitians.com/iit-jee-chemistry/physical-chemistry/ionic-product-of-water.aspx>

Ionizace vody je vyjádřena rovnovážnou konstantou

Rovnováha chemických reakcí je dána rovnovážnou konstantou K.

Všeobecná reakce:

A, B – koncentrace reaktantů

C, D – koncentrace produktů

$$K = \frac{[C][D]}{[A][B]}$$

Stupeň ionizace při rovnováze je malý, při 25 °C jenom 2 z 10⁹ molekul jsou ionizovány. Rovnovážná konstanta ionizace vody:

$$K = \frac{[H_3O^+][OH^-]}{[H_2O]^2}$$

Vzhledem k nízkému počtu disociovaných molekul lze napsat:

$$K_V = [H_3O^+][OH^-]$$

po dosazení

$$K_V = 1,0 \cdot 10^{-7} \cdot 1,0 \cdot 10^{-7} = 1,0 \cdot 10^{-14}$$

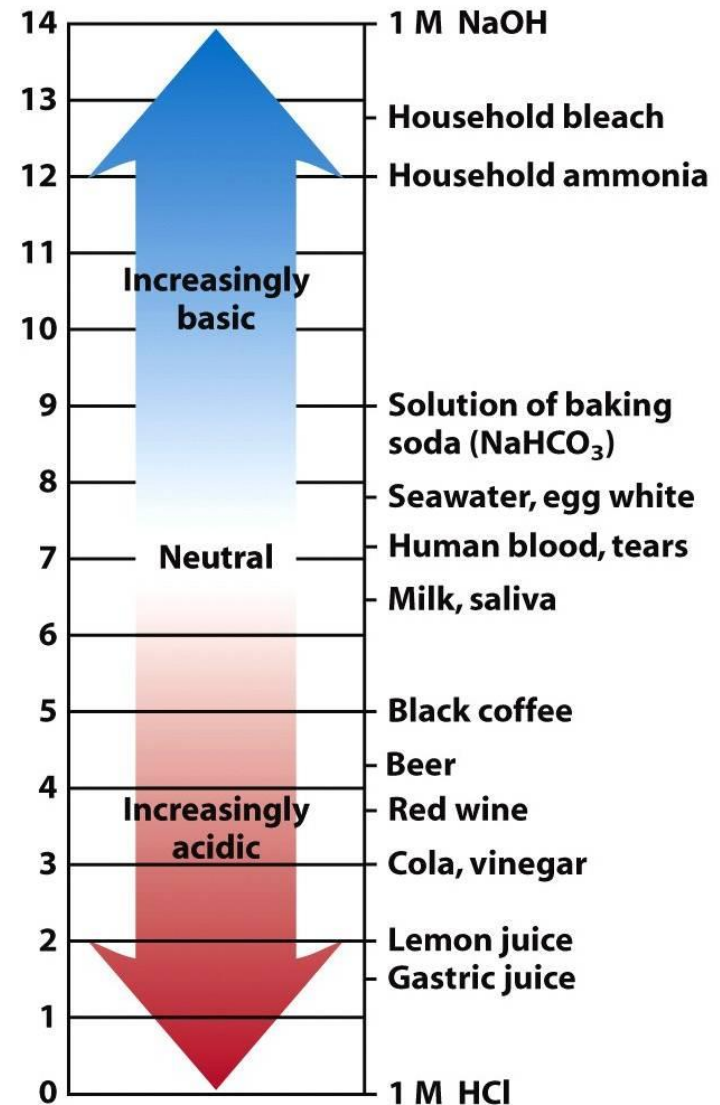
Neutrální pH 7

Hodnota iontového součinu vody je za standardních podmínek konstantní $K_V = 1,0 \times 10^{-14}$. Pokud jsou stejné koncentrace H^+ a OH^- , jako v čisté vodě, roztok má neutrální pH.

pH

$$pH = \log \frac{1}{[H^+]} = -\log [H^+]$$

pH některých kapalin

Figure 2-14
Lehninger Principles of Biochemistry, Fifth Edition
© 2008 W. H. Freeman and Company

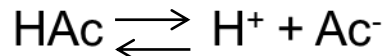
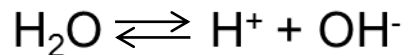
The pH of some aqueous fluid. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://biology-forums.com/index.php?action=gallery;sa=view;id=10809>

Slabé kyseliny a zásady mají charakteristické disociační konstanty

Hodnota pK_a je analogická k pH a je definována rovnicí:

$$pK_a = \log \frac{1}{K_a} = -\log K_a$$

Kyseliny mají nižší hodnotu pK_a než baze.

Rovnováha musí současně odpovídat rovnovážným konstantám.

$$K_V = [H_3O^+][OH^-] = 1,0 \cdot 10^{-14}$$

$$K_a \frac{[H_3O^+][Ac^-]}{[HAc]} = 1,74 \cdot 10^5$$

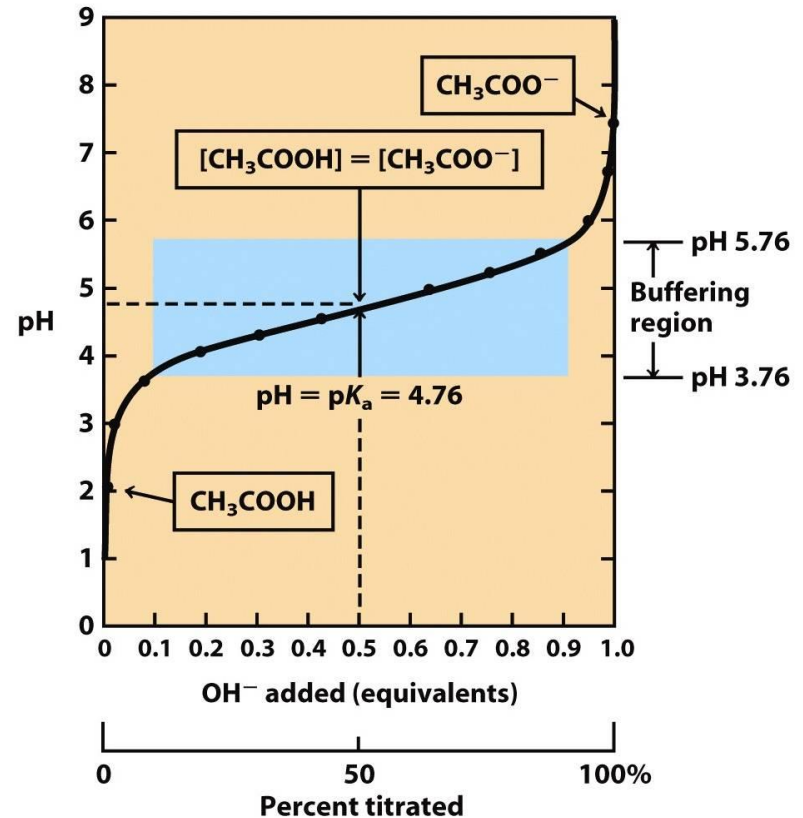

Figure 2-16
Lehninger Principles of Biochemistry, Fifth Edition
© 2008 W. H. Freeman and Company

The titration curve of acetic acid. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://biology-forums.com/index.php?action=gallery;sa=view;id=10811>

Pufrovací systémy

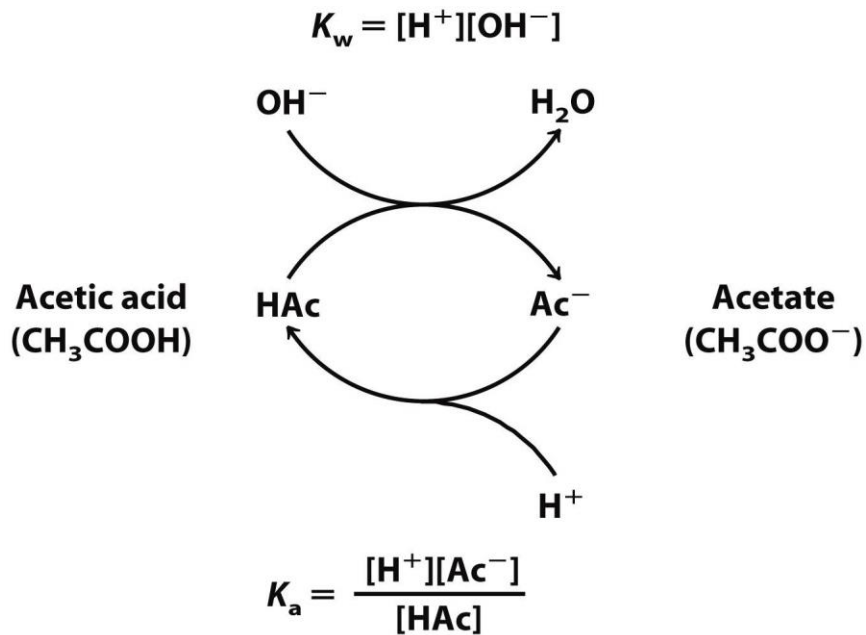
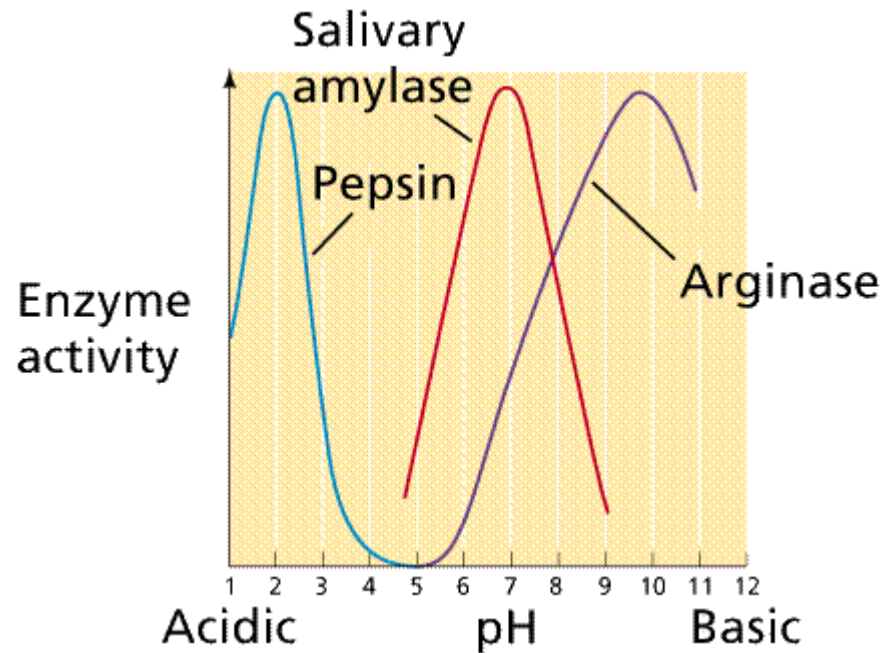

Figure 2-18
Lehninger Principles of Biochemistry, Fifth Edition
© 2008 W. H. Freeman and Company

The acetic acid-acetate pair as a buffer system. [online]. [cit. 2014-08-24]. Dostupné z: <http://biology-forums.com/index.php?action=gallery;sa=view;id=10813>

3.1 Enzymes. [online]. [cit. 2014-08-29]. Dostupné z: <http://acceleratedstudynotes.wordpress.com/2011/12/30/3-1-enzymes/>

V krevní plazmě je rovnováha zajišťována bikarbonátovým systémem, sestávajícím z kyseliny uhličitě (protonový donor) a uhličitanu (protonový akceptor).

$$K_1 = \frac{[\text{H}^+][\text{HCO}_3^-]}{[\text{H}_2\text{CO}_3]}$$

Pufrovací systém je komplexnější než jiné konjugované páry kyselina-baze, protože kyselina uhličitá může být tvořena vratnou reakcí rozpuštěného oxidu uhličitého (d) a vody:

$$K_2 = \frac{[\text{H}_2\text{CO}_3]}{[\text{CO}_2(\text{d})][\text{H}_2\text{O}]}$$

Koncentrace oxidu uhličitého (d) je dána rovnováhou s plynnou formou (g):

$$K_3 = \frac{[\text{CO}_2(\text{d})]}{[\text{CO}_2(\text{g})]}$$

Shrnutí klíčových pojmů

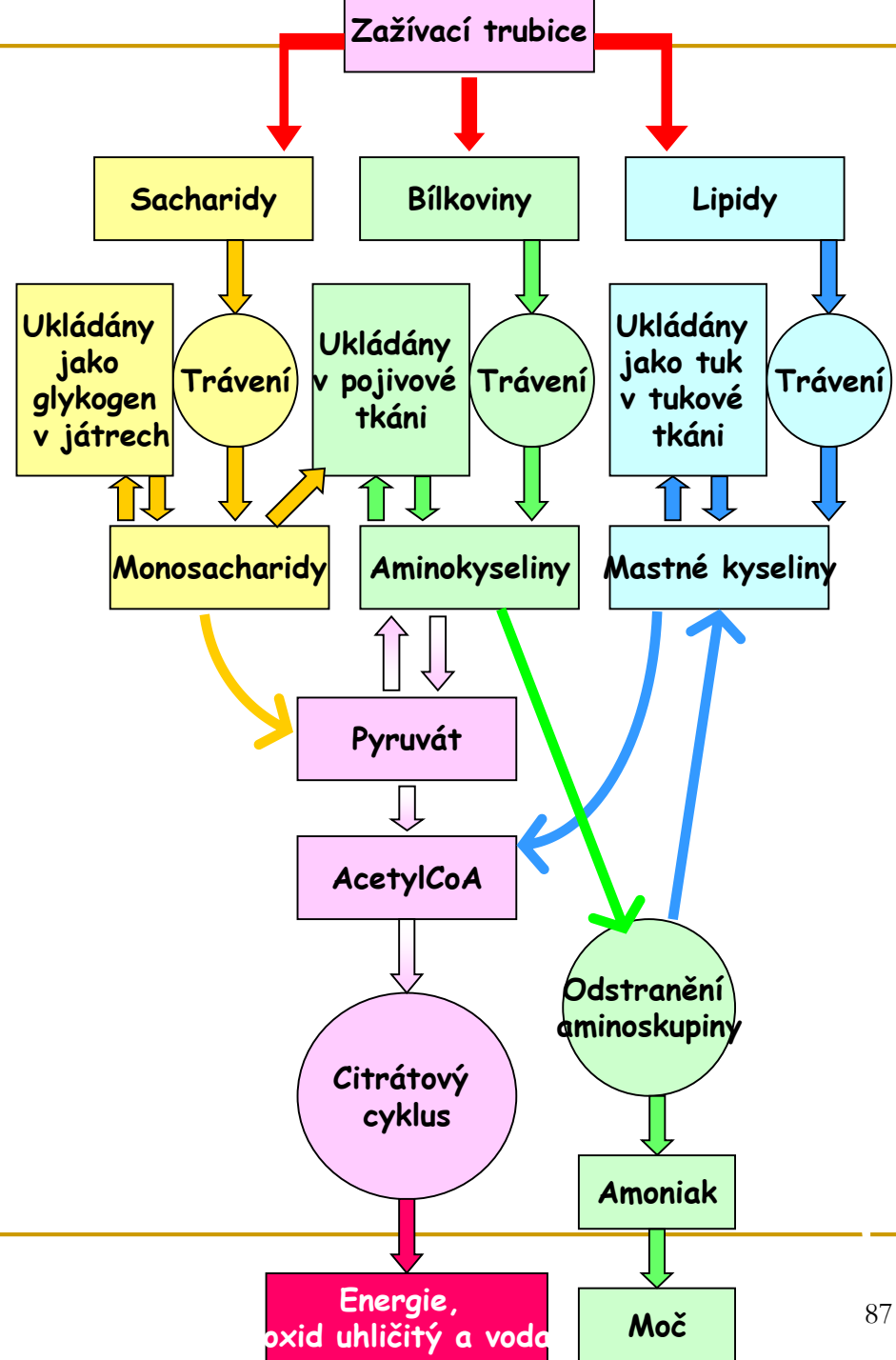
- **Metabolismus:** celková suma chemické reakce se děje v živém organismu (vysoce koordinovaný a cílevědomá činnost)
Anabolism- energie vyžadující biosyntetických drah
Katabolism- degradace molekul paliva a produkce energie pro buněčné funkce

Všechny reakce jsou katalyzované enzymy

Primární funkce metabolismu jsou:

- a. získávání a využívání energie
- b. Syntéza molekul potřebných pro buněčné struktury a fungující (tj proteiny, nukleové kyseliny, lipidy, a CHO
- c. Odstranění odpadu

Schéma metabolismu

NEZkreslená věda

- Popularizačně-vzdělávací cyklus Akademie věd České republiky. Krátká animovaná videa tematicky zaměřená na vědu a poznání edukační a zábavnou formou přibližují zajímavé jevy z vědní oblasti (nejen) studentům a pedagogům středních škol. První 10dílná série NEZkreslené vědy vznikla v roce 2014. Četné pozitivní ohlasy od pedagogů a studentů středních škol a gymnázií byly motivací pro vznik neméně úspěšné série z roku 2015 NEZkreslená věda II a série z roku 2016 NEZkreslená věda III. Ve 30 tematicky zaměřených dílech se diváci dozví Co je to lék, Kde je hranice nanosvětla, Jak vznikl vesmír, O viru HIV a nemoci AIDS, O vývoji člověka, O tajemství mikrosvětla, Jak funguje naše imunita, Jak funguje jaderná elektrárna, O tlaku a síle kolem nás, Když onemocní buňky, Co je to fotosyntéza?, Plasty kolem nás, Radioaktivita, Vodí – nevodí polovodič?, Periodické společenství prvků, Co je atom?, Jak vzniká zemětřesení, Proteosyntéza – od DNA k proteinu, Jak funguje počítač?, Finanční gramotnost, Dějiny peněz, Co je to světlo?, O bateriích, Genetika, Metabolismus – o přeměně látek, Kdo řídí lidské tělo?, O teorii relativity, Co je to ropa?, Jak funguje elektromotor a Co je to diamant? Všemi díly provází nezaměnitelný komentář Pavla Lišky. Naším cílem je, aby videa z cyklu NEZkreslená věda měla smysl, a DVD se nestalo jedním z mnoha uložených ve (školní) knihovně.
- https://www.youtube.com/watch?v=TMnX76S IKDY&list=PLqmy0o96fQtBXBy_MXNdQ7a9gcyLmHqT&index=6

-
- Živé buňky jsou ze své podstaty nestabilní.

Konstantní tok energie jim brání stát se neorganizovanými.

Buňky získává energii především oxidací biomolekul (e-převádí z 1 molekuly na druhou, a přitom ztrácejí energii)

Tato energie je lapena v buňce a slouží k udržení vysoce organizovanou buněčnou strukturu a funkce.

-
- I přesto, že tisíce metabolických cest znít velmi složitě pro malou buňku:
    - typy metabolických cest je málo
    - mechanismy biochemických procesů jsou jednoduché
    - reakcí se zásadním významem (pro výrobu energie a syntézy a degradace hlavních složek buňky) je relativně málo
-